

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο ΚΟΖΑΝΙΤΗΣ ΛΟΓΙΟΣ ΕΜΠΟΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΟΥΣΙΑΔΗΣ*

Στόν κύκλο τῶν Ἑλλήνων λογίων ἐμπόρων πού ἐγκαινιάζουν, στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα, τίς ἐμπορικές, συγγραφικές καί ἐκδοτικές τους δραστηριότητες, σέ εὐρωπαϊκές χῶρες, ἀνήκει ἀναμφισβήτητα καί ὁ Κοζανίτης Γεώργιος Ρουσιάδης.

Πολύτιμα στοιχεῖα γιά τό ἐκδοτικό κυρίως ἔργο, ἀλλά καί γιά τήν ἐμπορική ἐξέλιξη τοῦ Ρουσιάδη συναντᾶ κανεῖς στά προεπαναστατικά περιοδικά *Ἑρμῆς ὁ Λόγιος*, *Καλλιόπη*, *Ἑλληνικός Τηλέγραφος* καί *Φιλολογικός Τηλέγραφος*.

Τόσο ὁμως οἱ μαρτυρίες αὐτές ὄσο καί οἱ πληροφορίες πού διαθέτουμε ἀπό τούς Κ. Γουναρόπουλο¹, Παν. Λιούφη² καί Νικ. Δελιαλή³ δέν ἐπαρκοῦν γιά νά σχηματίσει κανεῖς μιᾶ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τή ζωή καί τό ἔργο τοῦ Ρουσιάδη.

Ὡς ἕνα βαθμό, ἀρκετά ἱκανοποιητικό, πολυποίκιλες καί ἐνδιαφέρουσες εἰδήσεις γιά τίς δραστηριότητες τοῦ Ρουσιάδη, πρῖν καί μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821, μᾶς προσφέρει τό ἀρχεῖο τοῦ Ἡπειρώτη μεγαλέμπορου Μιχ. Βασιλείου πού ἐναπόκειται στά Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους⁴. Στό ἀρχεῖο αὐτό, ἀνάμεσα στά ἄλλα, περιλαμβάνονται καί μερικές ἐπι-

* Ὁ πυρήνας τῆς μελέτης αὐτῆς ἀποτελέσει τό θέμα τῆς ἀνακοίνωσής μας στό Α΄ Συνέδριο γιά τήν Ἱστορία καί τόν πολιτισμό τῆς Κοζάνης καί τῆς περιοχῆς της πού πραγματοποιήθηκε στήν Κοζάνη στίς 24-26 Σεπτεμβρίου 1993 ἀπό τό Δῆμο Κοζανιτῶν.

1. Κ. Γουναρόπουλος, «Κοζανικά», *Πανδώρα*, ΚΒ΄, ἀρ. 528. (15 Μαρτίου 1872), σ. 559-561.

2. Παν. Λιούφης, *Ἱστορία τῆς Κοζάνης*, ἐν Ἀθήναις 1924, σ. 218-222.

3. Νικ.. Π. Δελιαλή, *Ἀναμνηστική εἰκονογραφημένη ἐκδοσις Παύλου Χαρίση μετά ἱστορικῶν σημειώσεων περί τῶν ἐν Οὐγγαρία καί Αὐστρία ἐλληνικῶν κοινοτήτων*, Τόμος Πρῶτος, Κοζάνη 1935, σ. 59-65.

4. Τό ἀρχεῖο τοῦ Μιχ. Βασιλείου περιλαμβάνει κώδικες καί λυτά ἔγγραφα καί προέρχεται ἀπό τή συλλογή τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη.

στολές που άπηύθυνε ό Κοζανίτης λόγιος έμπορος προς τόν Βασιλείου, στό διάστημα 1824-1828¹.

Ή άλληλογραφία αύτή που άναφέρεται και σέ γεγονότα τής προγενέστερης δεκαετίας μās έδωσε τό έρέθισμα, αλλά και τή δυνατότητα, σέ συνδυασμό μέ άλλες πηγές, νά προχωρήσουμε σέ μιά συστηματικότερη προσέγγιση του θέματος και νά φωτίσουμε μερικές, ως τώρα άγνωστες, πτυχές του.

Σύμφωνα μέ τίς σχετικές πηγές ό Γ. Ρουσιάδης γεννήθηκε στήν Κοζάνη στίς 16 Άπριλίου 1783, ήμέρα Κυριακή, που εκείνη τή χρονιά συνέπιπτε μέ τήν Κυριακή του Πάσχα². Άν όμως για τήν ήμερομηνία τής γέννησής του όλες οι μαρτυρίες συμπίπτουν δέν συμβαίνει τό ίδιο για τόν τόπο και τόν χρόνο των σπουδών του.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα μέ τόν πρώτο βιογράφο του Ρουσιάδη τόν Κ. Γουναρόπουλο, αλλά και τόν Παν. Λιούφη που φαίνεται ότι τόν άκολουθει πιστά, ό πατέρας του Ρούσης Κοντορούσης, όνομαστός για τήν παιδεία του και τήν πολιτική ισχύ³, τόν έστειλε, σέ ήλικία 8 χρονών, νά παρακολουθήσει μαθήματα στό σχολείο που πρόσφατα είχε ίδρυθει μετά τή σημαντική χρηματική δωρεά του Κοζανίτη έμπόρου Δημητρίου Παγούνη⁴ και στό όποιο σχολαρχούσε τότε ό Άμφιλόχιος Παρασκευās⁵. Έκεί διδάχτηκε τά «Γραμματικά» ως τό 1797, όποτε ή χρεοκοπία τής Βενετίας στέρησε τούς Κοζανίτες από τά διαθέσιμα κεφάλαια⁶, μέ άποτέλεσμα τό σχολείο νά είναι «πάντοτε άκατάστατον».

1. Οι έπιστολές αυτές βρίσκονται στους ύπ' άριθ. 197, 198 και 199 φακέλους.

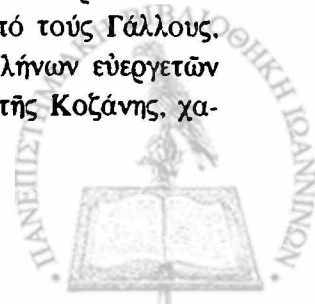
2. Σύμφωνα μέ τόν Νικ. Δελιαλή, *Κατάλογος Έντύπων Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης*, Α΄: (1494-1832), Θεσσαλονίκη 1948, σ. 195, άρ. 745, ό Γ. Ρουσιάδης βαπτίσθηκε στίς 21 Άπριλίου του 1783.

3. Για τόν Ρούση Κοντορούση βλ. Λιούφη, *δ.π.*, σ. 61-62, 69-70 και 288-289.

4. Τό σχετικό άπόσπασμα τής διαθήκης του παραθέτει ό Λιούφη, *δ.π.*, σ. 193-194.

5. Για τή ζωή και τό έργο του Άμφιλόχιου Παρασκευās βλ. Λιούφη, *δ.π.*, σ. 195-201. Πρβλ. και Άναστάσιος Χ. Μέγας-Ν.Π. Δελιαλής «Άμφιλόχιος Παρασκευās», *Μακεδονικά* 5(1961-63), σ. 415-437. Πολύ χρήσιμα και τά όσα μās δίνει ό Άλέξης Πολίτης στή μελέτη του «Ή βιβλιοθήκη του Άμφιλόχιου Παρασκευās. Προσπάθειες για μιά τυπολογία των βιβλιοθηκών». *Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου Ίστορίας «Ήπειρος. Κοινωνία-Οικονομία 15ος-20ός αι.*», Γιάννινα 1987, σ. 347-356. Άπό τά στοιχεία τής παραπάνω μελέτης παρουσιάζει ιδιαίτερο ένδιαφέρον ή πληροφορία ότι σέ κάποιο βιβλίο του Άμφιλόχιου Παρασκευās συναντούμε και ένα δεύτερο κτητορικό του Ρούση Κοντορούση, πράγμα, κατά τή γνώμη μας, που φανερώνει τίς στενές προσωπικές σχέσεις των δύο άνδρων.

6. Όπως είναι γνωστό, άμέσως μετά τήν κατάληψη τής Βενετίας από τούς Γάλλους, τό 1798, διακόπηκαν όλες οι χρηματοδοτήσεις από τίς δωρεές των Έλλήνων εύεργετών προς τά σχολεία τής πατρίδας τους. Έτσι, εκτός από τό σχολείο αυτό τής Κοζάνης, χα-

Ἐτσί, τὴν ἴδια χρονιά, μετὰ καὶ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Ἀμφιλόχιου, ὁ Ρουσιάδης ἀναγκάζεται νὰ μεταβεῖ, γιὰ τελειοποίηση τῶν σπουδῶν του, στὴν «Τρίκκη» τῆς Θεσσαλίας, ὅπου δίδασκε τότε ὁ Στέφανος Σταμκίδης. Μετὰ ἀπὸ τριετὴ ἀκρόαση τῶν μαθημάτων πού παρέδιδε ὁ φημισμένος αὐτός δάσκαλος ὀλοκληρώνει τὸν ἀπαιτούμενο γιὰ τὴν ἐποχὴ κύκλο σπουδῶν καὶ ἐπανέρχεται στὴν ἰδιαίτερή του πατρίδα¹.

Πιὸ ὀλοκληρωμένη ὅμως εἰκόνα γιὰ τὶς σπουδές τοῦ Ρουσιάδη πιστεύω ὅτι μᾶς δίνουν οἱ πληροφορίες πού προέρχονται ἀπὸ ἓνα ἄρθρο τοῦ Νικολάου Σκούφου φιλοξενημένο στὸν *Φιλολογικὸ Τηλέγραφο* τοῦ 1817. Στὸ ἄρθρο αὐτό, πού ἀποτελεῖ μιὰ πρῶϊμη, θὰ λέγαμε, βιβλιοκρισία τῆς μετάφρασης τῆς Ἰλιάδας τοῦ Ὀμήρου ἀπὸ τον Κοζανίτη λόγιο, ὁ Σκούφος παραθέτει καὶ ἓνα σύντομο βιογραφικὸ σημείωμα τοῦ μεταφραστῆ, ὅπου, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα, ἀναφέρεται καὶ στὶς σπουδές του².

Νὰ πῶς μᾶς τὶς περιγράφει: «Σπουδάσας πρότερον τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του μέ ὅσους καρπούς αἱ πρό χρόνων μέθοδοι καὶ συστάσεις τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων ἔδιδον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπῆγεν εἰς τὴν Καστορίαν, ὅπου ἤκουσε τὴν Ποιητικὴν, Λογικὴν καὶ Ῥητορικὴν ὑπὸ τῶν μακαρίτων διδασκάλων Οἰκονόμου καὶ τοῦ μετ' αὐτόν σχολαρχήσαντος Θεοφίλου Ἱερέως. Τὴν αὐτὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων μετὰ τινων ἄλλων ἤκουσεν ἔτι καὶ ἐν Τρίκκῃ τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τοῦ ἐκ Κοζάνης τότε σχολαρχοῦντος Στεφάνου Κωνσταντίνου».

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτό πιστεύουμε ὅτι βρίσκεται πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ ὁ Σκούφος, ὡς φίλος καὶ σύγχρονος τοῦ Γ. Ρουσιάδη, γνωρίζει πολὺ καλύτερα πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς ἐποχῆς ἀπ' ὅ,τι οἱ μεταγενέστεροι βιογράφοι τοῦ Κοζανίτη λογίου.

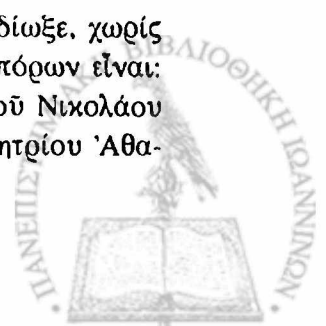
Ὅπως ἀναφέραμε καὶ πιὸ πάνω μετὰ τὶς σπουδές του ἐπέστρεψε στὴν Κοζάνη, ὅπου τὸν περίμενε ὅμως μιὰ πολὺ ὀδυνηρὴ ἔκπληξη. Ὁ βοεβόδας τῆς Κοζάνης ἐνημέρωσε τὸν πατέρα του, μέ τὸν ὀποῖο διατηροῦσε στενές φιλικές σχέσεις, ὅτι ὁ Ἀλὴ πασᾶς εἶχε πληροφορηθεῖ, ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ, γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ὀμορφιά τοῦ γιοῦ του καὶ σκόπευε νὰ τὸν ὀδηγήσει στὸ σαράϊ του στὰ Γιάννενα ὡς ἀκόλουθό του (ἴτς-ὀγλάν)³.

ρακτηριστικὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ περίπτωση τῆς Μαρουτσαίας Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων.

1. Βλ. Κ. Γουναρόπουλος, *ὀ.π.*, σ. 559. Πρὸβλ. καὶ Λιούφης, *ὀ.π.*, σ. 218.

2. *Φιλολογικὸς Τηλέγραφος*, (στὸ ἐξῆς *Φ.Τ.*), 19 Αὐγούστου 1817, σ. 181.

3. Λιούφης, *ὀ.π.*, σ. 218. Ἀνάλογες περιπτώσεις, ὅπου ὁ Ἀλὴ πασᾶς ἐπεδίωξε, χωρὶς ὀμως ἐπιτυχία, νὰ ὀδηγήσει στὸ χαρέμι του παιδιὰ πλούσιων Γιαννιωτῶν ἐμπόρων εἶναι: τοῦ Ἀθανασίου Τσακάλωφ, μετέπειτα ἰδρυτοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ Νικολάου Δ. Ἀθανασίου, γιοῦ τοῦ μεγαλέμπορου καὶ προεστοῦ, γιὰ ἓνα διάστημα, Δημητρίου Ἀθα-

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΡΟΥΣΙΔΗΣ

Είκ. 1. Προσωπογραφία από τό βιβλίο
Ἐναμνηστική εἰκονογραφημένη ἔκδοσις Παύλου Χαρίση
τοῦ Νικ. Δελιαλῆ

Από την Κοζάνη στην Αθήνα, 15 Ιουλίου 1878

Από: Γ. Ρουσιάδης

Αγαπώμενε μου αδελφέ μου, έχω την τιμή να σου γράψω λίγα λόγια σχετικά με τα τελευταία χρόνια της ζωής σου. Η ζωή σου ήταν πολύ δύσκολη, αλλά εσύ την αντιμετώπισες με αντοχή και πίστη. Ήταν δύσκολο να ζεις με τόση φτώχεια, αλλά εσύ δεν ποτέ δεν χάνεις την ελπίδα. Η μόνη σου έγερση ήταν η αγάπη σου για την πατρίδα σου, την Ελλάδα. Αυτό που σε έκανε να συνεχίζεις να ζεις ήταν η πίστη σου ότι η Ελλάδα θα γίνει μια καλύτερη χώρα. Εσύ ήσουν ο άνθρωπος που πίστευε ότι μπορούμε να αλλάξουμε την Ελλάδα. Η αγάπη σου για την πατρίδα σου είναι η μεγαλύτερη κληρονομιά που μας έχεις αφήσει. Εσύ ήσουν ο άνθρωπος που πίστευε ότι μπορούμε να κάνουμε την Ελλάδα μια καλύτερη χώρα. Η αγάπη σου για την πατρίδα σου είναι η μεγαλύτερη κληρονομιά που μας έχεις αφήσει.

Με αγάπη,
Γ. Ρουσιάδης

Είχ. 2. Μία επιστολή του Γ. Ρουσιάδη, ΓΑΚ, Αρχείο Μιχ. Βασιλείου, φ. 119, αρ. έγγρ. 133.

Ἔτσι, ἡ οἰκογένειά του ἀναγκάζεται νά τόν φυγαδεύσει στίς 27 Ἰανουαρίου 1802 γιά τήν Πέστα, ὅπως προκύπτει ἀπό σχετική ἐνθύμηση πού καταχωρεῖ ὁ πατέρας του σέ ἓνα ἐκκλησιαστικό ἐντυπο:¹ «κατά τό αὐτῶν ἔτος ἐν μηνί Ἰανουαρίου κζ´ ἡμέρα δευτέρα ἐμίσεισεν διὰ Πέσταν τῆς Οὐγγαρίας ὁ τρι(σ)πόθητός μοι υἱός Γεώργιος δι' ἐξάσκησιν πραγματείας καί γλωσσῶν κατευθύνσει Κυρίου καί διὰ πρεσβειῶν τῆς Δεσποίνης καί τοῦ τῆς πατρίδος ἐφόρου ἀγίου Νικολάου, τά διαβήματά του εἰς ὁδόν εἰρήνης χαριζόμεθα αὐτῷ τό θεῖον ἔτη μαθουσάλια καί τά ἀβραμαῖα Ἰσακία καί ἰακώβια ἀγαθὰ ἀμήν»².

Ἡ ἐπιλογή τῆς οὐγγρικής αὐτῆς πόλης δέν εἶναι τυχαία, ἀλλά σχετίζεται ἄμεσα μέ τό γεγονός ὅτι ἐκείνη τήν ἐποχή μπορεῖ νά διακρίνει κανεῖς ἐκεῖ τήν ἔντονη παρουσία ἐμπόρων πού κατάγονται, τόσο ἀπό τήν περιοχή τῆς Δ. Μακεδονίας, ὅσο καί ἀπό τήν Κοζάνη εἰδικότερα.

Λίγο καιρό μετά τήν ἄφιξή του στήν Πέστα ὁ Ρουσιάδης, 19 χρονῶν τότε, ἐγκαινιάζει τίς ἐμπορικές του δραστηριότητες. Ὅμως ἡ ἔλλειψη τῆς κατάλληλης ἐμπορικής προπαιδείας γρήγορα ὁδήγησε τό νεαρό Κοζανίτη σέ χρεοκοπία καί παντελῆ «γύμνωση τῆς μικρᾶς του περιουσίας»³.

Μέ τά δεδομένα αὐτά ὁ Ρουσιάδης ἀναγκάζεται νά ἐγκαταλείψει τήν Πέστα καί νά δοκιμάσει τήν τύχη του ὡς ἐμπορικός γραμματέας στή Βιέννη. Λίγο ἀργότερα στά 1806 τόν συναντοῦμε στό «ἐμπορικώτατον Τριέστιον» πάλι ὡς γραμματικό καί καταστιχάρη⁴. Μετά ἀπό τετραετή παραμονή στή σπουδαία αὐτή πόλη-λιμάνι τῆς Δ. Ἰταλίας ἐπιστρέφει στίς ἀρχές τοῦ 1810 ξανά στή Βιέννη⁵ καί ἐπαγγέλλεται τόν ἐμπορικό μεσίτη.

Στίς 20 Ὀκτωβρίου τοῦ ἴδιου ἔτους νυμφεύεται τήν Ἄννα ἢ Νίνα δ' Ἰσραήλτζα, κόρη τοῦ θαλαμηπόλου τοῦ αὐτοκράτορα Φραγκίσκου τοῦ

νασίου. Γιά τό δεύτερο ἐπεισόδιο βλ. Γεώργιος Σιορόκας, «Στά Γιάννινα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ: Μιά πράξη ἀπόγνωσης καί ἀντίστασης (:). Ἄναφορά στίς κοινωνικές ἰσορροπίες», *Ἡπειρωτικό Ἡμερολόγιο*, 11(1989), σ. 76-84.

1. Πρόκειται γιά τό βιβλίο, *Ἐξήγησις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἁγίου Παύλου* τοῦ Θεοφυλάκτου ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας, μέ τοποχρονολογία ἐκδόσης: Λονδίνον 1636.

2. Σύμφωνα μέ τόν Λιούφη, *δ.π.*, σ. 218, ὁ Γ. Ρουσιάδης, μόλις ἐφθασε στή Νύσση τῆς Σερβίας, ἀναγκάστηκε, ἐξαιτίας τῆς στάσης τῶν Σέρβων ἐναντίον τῶν Τούρκων, νά ἐπιστρέψει στήν Κοζάνη, ὅπου παρέμεινε κρυμένος γιά ἓνα χρονικό διάστημα καί στή συνέχεια «ἀπῆλθε πάλιν εἰς Οὐγγαρίαν δι' ἄλλης ὁδοῦ».

3. *Φ.Τ.*, 19 Αὐγούστου 1817, σ. 181-182.

4. *Ὁ.π.*, σ. 182.

5. Τόσο ὁ Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 559, ὅσο καί ὁ Λιούφης, *δ.π.*, σ. 218 ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ Γ. Ρουσιάδης στό ἐνδιάμεσο διάστημα ἐπισκέφθηκε τό Βουκουρέστι, ὅπου καί ἔμα-

Α΄. Ὁ γάμος αὐτός τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ μετατρέψει ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ σημαντικὰ προικῶα χρηματικά ποσὰ τῆς συζύγου του σὲ ἔμπορικό κεφάλαιο καὶ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὸ ἔμπόριο.

Ὅμως καὶ πάλι, παρότι διαθέτει πιά μεγάλη ἔμπειρία γύρω ἀπὸ τὸ ἔμπορικό σύστημα τῆς ἐποχῆς, «νέαι τῆς τύχης καταδρομαί» τὸν ὀδηγοῦν σὲ χρεοκοπία καὶ τὸν βυθίζουσι στὸν «βόρβορον τῆς δυστυχίας», ἀφοῦ οἱ δανειστὲς του καταφεύγουσι στὸ ἔμπορικό κριτήριο τῆς Βιέννης τὸ ὁποῖο τοὺς δικαιώνει καὶ συνάμα καθορίζει καὶ τὰ ἀνάλογα, σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, ποσὰ πού πρέπει νὰ καταβάλλει ὁ Ρουσιάδης στοὺς «κρεδιτόρους» του². Σ' αὐτὰ, ὅπως εἶναι φυσικό, δέν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὀδηγηθεῖ στὴ φυλακὴ, ὅπου καὶ παραμένει γιὰ ἓνα ὀλόκληρο σχεδὸν χρόνον (1816) «ταλαιπωρούμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὑστερούμενος»³.

Παρ' ὅλη ὁμως τὴν ἀξιοθρήνητη κατάστασι στὴν ὁποία βρίσκεται ὁ Ρουσιάδης, σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ἐκμεταλλεύεται τὶς «πνευματικὲς τοῦ ἀποσκευές» καὶ προχωρεῖ στὴν παράφρασι τῆς Ἰλιάδας τοῦ Ὁμήρου ἐγκαινιάζοντας ἔτσι τὸ συγγραφικό του ἔργον στὸ ὁποῖο θὰ ἀναφερθοῦμε, πῶς διεξοδικά, παρακάτω.

Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισή του, γιὰ ν' ἀνταπεξέλθει στὴ δεινότεν οἰκονομική θέσιν στὴν ὁποία ἔχει περιέλθει, ἀναγκάζεται νὰ παραδίδει μαθήματα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσας σὲ παιδιὰ εὐκατάστατων Ἑλλήνων ἐμπόρων πού διατηροῦν ἔμπορικούς οἴκους στὴ Βιέννη⁴. Μάλιστα, μερικὲς φορὲς, ἡ ἀμοιβὴ του δέν εἶναι χρηματικὴ ἀλλὰ σὲ εἶδος. Γιὰ παράδειγμα ἀπὸ τὴν ἐξάμηνη διδασκαλία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὸ γιό τοῦ ἀργυροκαστρίτη μεγαλέμπορου Σπυρίδωνος Τζέλλιου, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἦταν καὶ ὁ βασικός χρηματοδότης τῆς ἔκδοσης τοῦ πρώτου τόμου τῆς

θε τῆ γαλλικῆ γλώσσα. Ἡ πληροφορία αὐτὴ δέν ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ ἄλλες πηγές καὶ ἔτσι δέν εἴμαστε σὲ θέσιν νὰ ἐλέγξουμε τὴν ἀξιοπιστία της.

1. Βλ. Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 559-560. Πρὸβλ. καὶ Λιούφης, *δ.π.*, σ. 219.

2. Σὲ ἐπιστολή του πρὸς τὸν Μιχ. Βασιλείου, μὲ ἡμερομηνία 10 Μαρτίου 1825, ὁ Ρουσιάδης ἔγραφε. ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ τὰ ἑξῆς: *ἡ δυστυχία μου εἶναι πασιδηλὸς[...] δύναται νὰ παραβληθῆ ἡ ἐδική μου δυστυχεστάτη καὶ δι' ἐμέ ὀλεθριότατη χρεωκοπία[...] τὰ λεξικά ἐπωλήθησαν ὁμοῦ μὲ τὰ λοιπὰ πράγματα μου ἀπὸ τὸν οἰκοκύριον τῆς κατοικίας μου.* ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198. ἀρ. ἐγγρ. 27.

3. Φ.Τ., 19 Αὐγούστου 1817, σ. 182.- Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 560.- Λιούφης, *δ.π.*, σ. 219.

4. Ὁ.π.

Ἰλιάδας, ὁ Ρουσιάδης ἀπεκόμισε ἕξ πῆχες ὕφασμα καζμίρι¹.

Γιὰ ἕξι συνεχῆ χρόνια (1817-1822) ὁ Ρουσιάδης ἐξακολουθεῖ νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες τοῦ οἰκοδιδασκάλου χωρὶς ὅμως νά παραλείπει καί τίς συγγραφικὲς του δραστηριότητες κατὰ τίς νυκτερινές ὥρες.

Στὰ 1822 γνωρίζεται μέ τόν μεγαλοπραγματευτὴ Στάϊκο Καλογιάνου ὁ ὁποῖος καί τοῦ ζητᾶ νά ἀναλάβει *τὴν ξεκαθάρισιν τῶν καταπεπλεγμένων λογαριασμῶν* πού εἶχε μέ ἕναν παλιό σύντροφό του ἔμπορο, ὀνομαζόμενο Παμφύλη, καί τόν ὁποῖο γιὰ 12 ἔτη *ἐδίωκε ἀνωφελῶς*². Ἡ πλουσιοπάροχη ἀμοιβή πού τοῦ ὑποσχέθηκε ὁ Στάϊκος, στήν περίπτωση πού τό ἐγχείρημα αὐτό θά εἶχε αἴσιο τέλος, ἀπομάκρυναν καί τούς τελευταίους δισταγμούς τοῦ Ρουσιάδη. Ἔτσι, ἐγκαταλείπει τούς μαθητές του καί ἀναλαμβάνει τὴν ὑπόθεση τὴν ὁποία, μετὰ ἀπὸ ἑννέα μῆνες, διεκπεραιώνει μέ ἐπιτυχία, μέ ἀποτέλεσμα νά εἰσπράξει ὁ ἐργοδότης του, μετὰ τὸν συμβιβασμό πού ζήτησε ὁ πρῶν ἑταῖρος του, πενήντα χιλιάδες φιορίνια³.

Ἀμέσως μετὰ ὁ Στάϊκος, προφανῶς ἐντυπωσιασμένος ἀπὸ τίς ἱκανότητες τοῦ Ρουσιάδη, τοῦ ζήτησε νά μεταβοῦν στό Ἔσσην καί τό Ζέμου⁴ γιὰ νά τόν βοηθήσει νά εἰσπράξει χρηματικὰ ποσὰ πού διεκδικοῦσε ἀπὸ διαμαρτυρημένες συναλλαγματικές, σύμφωνα μέ τὰ σχετικὰ καταμαρτυρικά (προτέστα)⁵.

Πραγματικά ὁ Ρουσιάδης ἀκολούθησε τόν Στάϊκο καί κατόρθωσε, ὄχι μέ λίγους κόπους, νά εἰσρεύσουν καί πάλι στό ταμεῖο τοῦ τελευταίου 20.000 μετρητά.

Μετὰ τὴν ξεκαθάριση καί αὐτῶν τῶν ὑποθέσεων ἐπέστρεψαν στή Βιέννη, ὅπου ὁ Στάϊκος ἔπεισε τόν Ρουσιάδη νά μετοικήσει στήν Πέστα *ἐπ' ἐλπίδι κρείττονος βίου*, ὅπως χαρακτηριστικά ἀναφέρει ὁ Κοζανίτης λόγιος σέ μιὰ ἐπιστολή του πρὸς τόν Μιχ. Βασιλείου⁶. Πρὶν ἀναχωρήσει

1. Βλ. ἐπιστολή Γ. Ρουσιάδη ἀπὸ Πέστα πρὸς Μιχ. Βασιλείου στή Βιέννη, μέ ἡμερομηνία 10 Μαρτίου 1825, ΓΑΚ. Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198, ἀρ. ἐγγρ. 27.

2. Βλ. ἐπιστολή Γ. Ρουσιάδη ἀπὸ Πέστα πρὸς Μιχ. Βασιλείου στήν Τεργέστη, μέ ἡμερομηνία 24 Φεβρουαρίου 1828, ΓΑΚ. Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 199, ἀρ. ἐγγρ. 88.

3. Ὁ.π., ἀρ. ἐγγρ. 88.

4. Πρόκειται γιὰ τό Σεμλίνο τῆς πρῶν Γιουγκοσλαβίας.

5. Γιὰ τό προτέστο (ἀπὸ τό ἰταλ. *protesto*) περισσότερα βλ. Γεώργιος Παπαγεωργίου, *Ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τοῦ Ἑλλήνα πραγματευτῆ σύμφωνα μέ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα (τέλη 18ου-ἀρχές 19ου αἰ.)*. Ἐνα μαθηματάριο ἐμπορίου τοῦ Ἀθανασίου Ψαλίδα, ἐκδ. ἀφοῦ Τολίδη, Ἀθήνα 1990, σ. 52-53 καί 56.

6. ΓΑΚ. Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198, ἀρ. ἐγγρ. 88.

ἀπό τήν αὐστριακή πρωτεύουσα ὁ Στάϊκος τοῦ ἀπέσπασε μιά ἀπόδειξη γιά τά 1500 φιορίνια πού εἶχε λάβει σ' ὄλο τό διάστημα, λόγω δικαίων, ἀναβάλλοντας γιά ἀργότερα τήν ὑποσχεθεῖσαν πλουσιοπάροχον ἀμοιβήν¹.

Ἔτσι, ὁ Ρουσιάδης ἀναχώρησε στά μέσα τοῦ 1823 γιά τήν Πέστα, ὅπου καί ἀνέμενε τή σύντομη ἄφιξη τοῦ Στάϊκου. Ὁ τελευταῖος ὁμως ἐμφανίστηκε ἐκεῖ μετά ἀπό δύο χρόνια καί ὅταν συναντήθηκαν ἀρνήθηκε νά τοῦ δώσει τό συμφωνημένο χρηματικό ποσό στό ὅποιο ὁ Ρουσιάδης εἶχε ἐναποθέσει ὄλες του τίς ἐλπίδες. Μάταια ὁ Κοζανίτης λόγιος προσπαθοῦσε νά τοῦ ἐξηγήσει ὅτι μέ τά χρήματα αὐτά θά ἀναλάμβανε συνεταιρικά μέ ἕνα φίλο του στό Λιβόρνο κάποια δουλειά, ἀπό τήν ὁποία προσδοκοῦσε κρεῖττονα προσπορισμό τῶν ἀναγκαίων του. Ὁ Στάϊκος παρέμεινε ἀμετάπειστος.

Βλέποντας ὁ Ρουσιάδης ὅτι οἱ προσωπικές του ἐκκλήσεις δέν θά ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα μεταχειρίστηκε, ὡς ἔσχατο μέσο, τή μεσιτεία κοινῶν φίλων, ἀλλά καί αὐτή τελικά δέν ἀπέδωσε καρπούς, ἀφοῦ σ' ὄλες τίς ὀχλήσεις ὁ Στάϊκος ἀπαντοῦσε στερεότυπα: *ἰδού τό κριτήριον*.

Ἡ ἀνέλπιστη αὐτή τροπή τῶν πραγμάτων ἔφερε τόν Ρουσιάδη σέ ἀπελπιστική θέση τήν ὁποία, λίγο ἀργότερα, ὁ ἴδιος ἀποτυπώνει σέ μιά ἐπιστολή του πρὸς τόν Μιχ. Βασιλείου: *Ταῦτα φίλε ἔπαθον καί πάσχω ἀπό ἕναν ἄνθρωπον διά τοῦ ὁποίου τό ὄφελος κατέβαλα τόσους κόπους[...]* Κρίσιν νά ἀνοίξω ἐναντίον του οὔτε θέλω, οὔτε δύναμαι. Ἐδῶ κεκλεισμένος διάγω βίον ἀηδέστατον ὀλιγώτατα κερδαίνων, διότι οἱ ἐδῶ νέοι γονεῖς φιλοτιμοῦνται νά διδάσκωνται τά τέκνα των μᾶλλον τήν λατινίδα ἢ τήν ἑλληνικήν γλῶσσαν. ἡ μόνη μου σωτηρία ἤθελεν εἶναι νά ἀναχωρήσω ἐνταῦθα ἀλλά πῶς: τά ἔξοδα μοί λείπουσι², καί ἂν εἶχον καί κἀνέν πολῦτιμον πρᾶγμα ἐβιάσθην νά τό πωλήσω πρό πολλοῦ. τί θέλει γένη δέ εἰς τό ἔξῃς ὁ κύριος μόνον οἶδεν, εἰς ὃν καί πᾶσαν μου ἐλπίδα ἀφιέρωσα. Ταῦτα, εἰσί, σεβάσμιέ μοι φίλε, τῆς λυπηρᾶς μου καταστάσεως τά ἐκτραγωδήματα, καί συγχωρήσατέ μοι, ὅπου ἡ διήγησίς των μ' ἐβίασε νά γένω ἀδόλεσχος³.

Τά ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια θά εἶναι πολύ δύσκολα γιά τόν Ρουσιάδη καί ἡ μόνη του ἐλπίδα, γιά νά ἀνακουφισθεῖ κάπως ἀπό τά δεινά πού

1. Ὁ.π., ἀρ. ἐγγρ. 88.

2. Σέ ἄλλη ἐπιστολή του πρὸς τόν Μιχ. Βασιλείου πού τόν καλοῦσε νά ἔρθει στή Βιέννη ἔγραφε: *δύναμαι ἄρα νά κάμω τά ἔξοδα τοῦ δρόμου ἕως αὐτοῦ καί ὀπίσω; ποῦ νά ἀφήσω τούς μαθητάς μου; ἐγώ δι' αὐτῶν ζῶ, καί ἂν δέ τούς διδάξω μίαν ἐβδομάδα, τήν ἀφαιροῦν ἀπό τό μῆνα. ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198, ἀρ. ἐγγρ. 27.*

3. Ὁ.π., ἀρ. ἐγγρ. 88.

τόν πιέζουν ἀφόρητα, εἶναι ἡ ἔκδοση, ἔστω καί ἑνός ἀπό τὰ ἄγνωστα, ὡς σήμερα, συγγράμματά του πού *κεῖνται νεκρά εἰς τό κιβώτιόν του*.

Γιά τόν λόγο αὐτό ἀρχικά ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς πλούσιους Ἑλληνες ὁμογενεῖς τῆς Οὐγγαρίας, ἀλλὰ δέν βρίσκει καμία ἀνταπόκριση, ἐπειδή, ὅπως ἀποκαλυπτικά ὁ ἴδιος σημειώνει, *εὐγενεῖς γεγονότες ὀλίγον φροντίζουσιν διὰ τὴν πάσχουσαν πατρίδα*. Ἔτσι, μοιραῖα, καταφεύγει στὸν Μιχ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀρκετές γνωριμίες μὲ σημαντικούς «φιλογενεῖς πατριῶτας», καὶ ζητᾶ τὴ μεσιτεία του¹.

Προτείνει, λοιπόν, στὸν Ἡπειρώτη μεγαλέμπορο νὰ ἀναλάβει κάποιος «γεννάδας» φίλος του τὴν ἔκδοση ἑνός πονήματός του πού ἀναφέρεται στὴν ἐλευθερία καὶ τὴν εὐνομία τῶν λαῶν. Ὅμως κι αὐτὴ ἡ προσπάθεια τελικά δέν εὐδοκίμησε, ἂν καί οἱ ὄροι πού ἔθετε ὁ Ρουσιάδης ἦταν πάρα πολὺ εὐνοϊκοὶ γιὰ τὸν χορηγὸ τῆς ἔκδοσης.

Συγκεκριμένα ζητούσε: α) 200 σώματα, ἀπὸ τὰ 1000 τῆς προβλεπόμενης ἔκδοσης, τὰ ὁποῖα θὰ ἀναλάμβανε νὰ πουλήσει ὁ ἐκδότης γιὰ λογαριασμό του στὴν τιμὴ πού αὐτὸς θὰ καθόριζε καὶ β) 300 τάλληρα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ κάλυπτε τὰ ἔξοδα τῆς «ζωοτροφίας του», μέχρι νὰ ὁλοκληρωθεῖ ἡ ἐκτύπωση τοῦ βιβλίου. Μάλιστα, γιὰ νὰ περιοριστοῦν ἀκόμη περισσότερο οἱ ἐκδοτικὲς δαπάνες τοῦ βιβλίου, ἦταν διατεθειμένος ν' ἀναλάβει προσωπικά ὄχι μόνο τὴ διόρθωση ἀλλὰ καὶ γενικότερα ὅλη τὴ φροντίδα τῆς ἔκδοσης, σὲ περίπτωση πού αὐτὴ θὰ γινόταν στὴν Πέστα, ἐπειδή, ὅπως ὁ ἴδιος ὑποστήριζε, γνώριζε πολὺ καλά τὰ τεχνάσματα τῶν τυπογράφων².

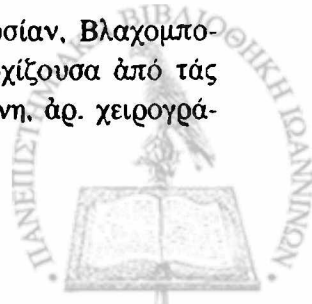
Οἱ τυπογραφικὲς γνώσεις καὶ ἱκανότητες τοῦ Ρουσιάδη λίγο ἔλειψε νὰ παίξουν σημαντικό ρόλο στὴ ζωὴ του, ὅταν ὁ Μιχ. Βασιλείου, ἐπιστρέφοντας τὴν ἴδια χρονιά στὴν Ἑλλάδα, ἀποφάσισε νὰ συστήσει βιβλιονομικὴ ἐταιρεία ἡ ὁποία θὰ εἶχε ὡς κύριο σκοπὸ τὴν ἔκδοση βιβλίων καὶ λεξικῶν σὲ διάφορες πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ τὸν συμπεριέλαβε στὴν ὁμάδα τῶν διορθωτῶν καὶ ἐπιμελητῶν τῶν ἐκδόσεων.

Ἄς γνωρίσουμε ὅμως καλύτερα τίς σκέψεις τοῦ Ἡπειρώτη μεγαλέμπορου, ὅπως τίς ἀποτύπωνε σὲ ἐπιστολὴ του, γραμμὲν στὴν Αἴγινα, μὲ ἡμερομηνία 19 Ἰανουαρίου 1829, πρὸς τὸν Γρηγόριο Κωσταντά³. ...δέν

1. Βλ. ἐπιστολὴ Γ. Ρουσιάδη ἀπὸ Πέστα πρὸς Μιχ. Βασιλείου στὴν Τεργέστη, μὲ ἡμερομηνία 5 Μαΐου 1828, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, ἀρ. ἔγγρ. 111.

2. Ὡ.π., ἀρ. ἔγγρ. 111.

3. Βλ. Κώδικα Μιχ. Βασιλείου μὲ τίτλο: Κόπια Γραφῶν διὰ τὴν Ρωσίαν, Βλαχομπογδανίαν, Τουρκίαν, Αἰγαῖον Πέλαγος, καὶ τὴν Ἰωνικὴν Ἑπτάνησον. Ἀρχίζουσα ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου 1828: ἐν Τριεστίῳ, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Γιάννη Βλαχογιάννη, ἀρ. χειρογρά-

στοχάζομαι ἀδύνατον τὴν σύστησιν τῆς βιβλιονομικῆς ἑτερίας καὶ τὴν προμήθεισιν ἐκ συνεισφορᾶς δανειστῶν ἢ δι' ἄλλου τινός ἀρμοδιωτέρου τρόπου μιᾶς ποσότητος χρημάτων διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς ἔκδοσιν βιβλίων. τότε καὶ τῶν λεξικῶν ἢ ἐκτύπωσις εὐκολότερον γίνεται καὶ ἄλλων ἀναγκαίων τοιούτων βιβλίων διὰ τοὺς ἀπανταχοῦ σπουδάζοντας νέους ὁμογενεῖς. διδομένης δέ εἰς ἐμέ τῆς ἐπιστασίας αὐτῆς[...] εὐκόλως στοχάζομαι ὅτι εὐρίσκεται καὶ ὑποκείμενον ἄξιον καὶ προκομὲνον ἀρκετόν νὰ κάμνη τὰς ἀναγκαίας διορθώσεις τῶν τυπωμένων τετραδίων ἐπιστατῶν κατὰ τὴν χρεῖαν καὶ διὰ τὸν καλοπισμὸν τῆς ἐκτυπώσεως κατὰ τοὺς τυπογραφικούς κανόνας καὶ κάμνων προσεκτικότερους τοὺς ἐργάτας τῆς τυπογραφίας καὶ τὸν ἴδιον αὐτὸν τυπογράφον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν χρεῶν τους. Εἰς τὴν Βενετιάν ἐπιτήδειος διὰ τὰ τοιαῦτα εἶναι ὁ κύριος Βλαστός[...] εἰς τὴν Βιέννην εὐρίσκω τὸν φίλον κύριον στέφανον οἰκονόμου Ἰατρὸν[...] εἰς δέ τὴν Πέστην εἶναι ὁ Γ. Ρουσιάδης ὁ παραφραστὴς καὶ ἐκδότης τῆς ἡλιάδος τοῦ Ὁμήρου καὶ ὅστις πρέπει νὰ σᾶς εἶναι γνωστός. καὶ αὐτὸς εἶναι φίλος μου καὶ καλῆς διαθέσεως ἔχει καὶ προκοπὴν περισσοτέραν τοῦ Βλαστοῦ νομίζω...

Ὅμως, ὁ θάνατος τοῦ Μιχ. Βασιλείου, λίγους μῆνες ἀργότερα, δὲν ἐπέτρεψε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ λαμπροῦ αὐτοῦ ἐγχειρήματος. Στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ προσθέσουμε ἀκόμη ὅτι πρῶτο μέλημα τῆς βιβλιονομικῆς ἑταιρείας θὰ ἦταν ἡ δευτέρα ἔκδοσις τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἄνθιμου Γαζῆ¹. Ἔτσι, δὲν εἶναι καθόλου τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι στὸν πρόλογο τῆς βελτιωμένης ἔκδοσις τοῦ λεξικοῦ ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1835 ἀνάμεσα στοὺς συνεργάτες συγκαταλέγεται καὶ ὁ Ρουσιάδης, ὁ ὁποῖος ἐπεξεργάστηκε τὰ στοιχεῖα Ε. Θ. Ι καὶ ἐν μέρει τὸ Α².

φου 110, σ. 80. Πρβλ. καὶ Χρῆστος Ρέππας, «Ἀνέκδοτες Ἐπιστολές τοῦ Ἡπειρώτη λογιόου Μιχαὴλ Βασιλείου σὲ προσωπικότητες τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς διασπορᾶς κατὰ τὴν περίοδο 1821-1829», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 11(1989), σ. 330-331.

1. Ὁ.π., ἀρ. χειρογράφου 110, σ. 80.

2. Στὸν πρόλογο αὐτὸ ποὺ ἐπιγράφεται «Πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ φιλέλληνας τὴν ἀδελφικὴν ἡμῶν πρόσρησιν» ἀναφέρονται ἀνάμεσα στὰ ἄλλα καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἀλλὰ μ' ὄλον ὅτι τὸ μελετώμενον ἔργον ἦτον ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μας[...] ἡμεῖς ὅμως τὴν κατεπεύγουσαν ἀνάγκην γνωρίζοντες[...] ἀπεφασίσαμεν σὺν Θεῷ νὰ ἀρχίσωμεν τὸ πολύμοχθον τοῦτο καὶ δαπανηρόν ἔργον καὶ δὴ παραδόντες τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ διόρθωσιν τοῦ εἰρημένου λεξικοῦ εἰς τέσσαρας πεπαιδευμένους ἀνδρας τοὺς κυρίους Δ. Ἀλεξανδριδὴν τὸν ἰατροφιλόσοφον, Γ. τὸν Ρουσιάδην, Γ. Μπούρη, καὶ Ν. Ἀργυριάδην (τῶν ὁποίων ἡ ἐπεξεργασία καὶ διόρθωσις γίνεται φανερά διὰ τῶν ἰδίων ὀνομάτων) προεκηρύξαμεν τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ διὰ τῆς πρώτης ἡμῶν προκηρύξεως». Μάλιστα, σύμφωνα μὲ τὸν Νικ. Δελιαλή, *Κατάλογος Ἐντύπων Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης Β' (1833-1912)*, Θεσσαλονίκη 1964,

Ὁ Κοζανίτης λόγιος παρέμεινε στήν Πέστα ὡς τό 1830, ὅποτε ἀποφάσισε τελικά νά μεταβεῖ στή Βιέννη, ἕναν ἀπό τούς δύο τόπους τῆς νέας ἐγκατάστασής του πού εἶχε ἀρχικά ἐπιλέξει. Ὁ δεύτερος, πού ἦταν τό Βουκουρέστι, εἶχε ἀποκλεισθεῖ, πρῖν ἀπό πολύ καιρό, μετά τήν μεγάλη ἐπιδημία πανώλης ἡ ὁποία εἶχε ἐνσκήψει ἐκεῖ¹.

Πέντε χρόνια μετά τήν ἀφιξή του στή Βιέννη πεθαίνει ἡ πρώτη σύζυγός του καί λίγο ἀργότερα ἔρχεται σέ δεύτερη «γάμου κοινωνίαν» μέ τήν Ἑλένη Βενιέρη², κόρη τοῦ Δημ. Βενιέρη, ἐγκατεστημένου τότε στήν Τεργέστη. Τήν ἴδια χρονιά (1834) διορίζεται καθηγητής τῶν Ἑλληνικῶν στήν Καισαροβασιλική Ἀκαδημία τῆς Βιέννης, ἐνῶ, παράλληλα, διδάσκει καί στό Πανεπιστήμιο τῆς πρωτεύουσας τῶν Ἀψβούργων τίς ἀνατολικές γλῶσσες³.

Μετά ἀπό δωδεκαετή θητεία στή θέση αὐτή ἀποφάσισε, ἄγνωστο γιατί, νά ἐγκαταλείψει τή Βιέννη καί νά ἐπανέλθει, μετά ἀπό ἀπουσία 43 ἐτῶν, στήν Κοζάνη, ὅπου, στά μέσα τοῦ 1845, ἀναλαμβάνει γιά ἕνα χρόνο τά καθήκοντα τοῦ ἀρχιδιδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Ἀπό τό σχετικό συμφωνητικό, πού ἔφερε στό φῶς τῆς δημοσιότητας ὁ Ν. Δελιαλῆς, πληροφοροῦμαστε καί τόν ἐτήσιο μισθό του πού ἔφθανε στά 6.000 γρόσια⁴.

Παράλληλα, τήν ἴδια χρονική περίοδο, ὁ Γ. Ρουσιάδης ἀναπτύσσει περιορισμένες ἐμπορικές δραστηριότητες. Πιο συγκεκριμένα ἀναλαμβάνει τήν «πρόβλεψιν γεννημάτων»⁵ γιά τόν φίλο του Ἑβραῖο ἔμπορο στή Θεσσαλονίκη Isach M. Tiano. Ἀπό τή σχετική ἀλληλογραφία πού βρίσκεται στό Ἱστορικό Ἀρχεῖο τῆς Κοζάνης⁶ διαπιστώνουμε ὅτι, στά μέσα Ὀκτω-

σ. 21, ἀρ. 125, τήν προκήρυξη γιά τούς συνδρομητές, μέ τοποχρονολογία «ἐν Βιέννη τῆ 13/26 Ὀκτωβρίου τοῦ 1835», ἐξέδωσε ὁ ἴδιος ὁ Ρουσιάδης.

1. Βλ. ἐπιστολή Γ. Ρουσιάδη ἀπό Πέστα πρὸς Μιχ. Βασιλείου στό Φιοῦμε, μέ ἡμερομηνία 9 Αὐγούστου 1828, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 199, ἀρ. ἐγγρ. 133.

2. Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 560.- Λιούφης, *δ.π.*, 219.

3. Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 560.- Λιούφης, *δ.π.*, σ. 219-220. Ἐπίσης στό βιβλίο του Ὁμήρου Ὀδυσσεΐας ἀκριβῆς παράφρασις [...] ἐν Αθήναις 1848, κάτω ἀπό τό ὄνομα του σημειώνεται: Καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐν τῇ κατὰ Βιέννην Καισαροβασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν, καί Διδασκάλου ἐν τῇ τῶν ἀνατολικῶν Γλωσσῶν.

4. Δελιαλῆς, Ἀναμνηστική εἰκονογραφημένη ἔκδοσις Παύλου Χαρίση..., σ. 59-60.

5. Ἡ πρόβλεψη, πού στά ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς τῆ συναντοῦμε καί μέ τίς ὀνομασίες κομισσιόνε καί προβιζιόνε, ἦταν ἕνας ἀπό τούς τρόπους τῆς διευκόλυνσης τοῦ ἐμπορίου. Ὁ προβλεπτής ἢ προμηθευτής ἀποζημιώνεται συνήθως γιά τήν ἐμπορική του αὐτή πράξη μέ 2%.

6. Πρόκειται γιά 28 ἐπιστολές τοῦ Isach Tiano πρὸς τόν Ρουσιάδη (1845-1847) τίς ὁποῖες εἶχε τήν καλωσύνη νά μοῦ στείλει σέ φωτοτυπία ὁ Διευθυντής τῆς Δημοτικῆς Βι-

βρίου 1846, ὁ Isach Tiano ζητᾷ ἀπὸ τόν Γ. Ρουσιάδη νά τόν προμηθεύσει μέ 6.000 κοιλὰ «Κωνσταντινουπόλεως»¹ σιτάρι καί 6.000 «πολίτικα» βρίζα².

Στά ἴδια πλαίσια ἐντάσσεται καί τό ἔγγραφο πού ἀκολουθεῖ.

Βεβαιωτικόν³

Διά τοῦ ὁποίου δηλοποιῶ ἐγώ ὁ ὑπογεγραμμένος Ἐπίτροπος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκη κ(υρί)ου Ἰουλίου Λοάρ, ὅτι εἰς τήν ἀγόρασιν σιταρίου κατράνιτσας ἄσπρου καί βρίζας, ἀφίνω τό πληρεξούσιον εἰς τόν Κ(ύρι)ον Γεώργιον Ρουσιάδην διά νά φροντίζη ὡς ἄλλος ἐγώ νά μοί προβλέψη ὄσα κοιλὰ πολίτικα σιτάρι, καί βρίζαν τῷ γράφει ὁ ἐν Θεσσαλονίκη κ(ύρι)ος Ι. Μ. Τιάνος, πρᾶγμα καθαρὸν καί ἄβρεχτον καί τό μέν σιτάρι πρὸς γρ(όσι)α 10 ἕως γρ. 10 1/4 τήν δέ βρίζαν πρὸς γρ. 6 ἕως γρ. 6 1/4 ἀφορῶν πάντοτε εἰς τό συμφέρον μου, καί στέλλωντάς μοι μόστρας βουλλωμένας μέ τήν βοῦλλαν τῶν πωλητῶν ἀπὸ ὅσον πρᾶγμα συμφωνήση, καί νά πληρόνη τήν τιμὴν τοῦ πράγματος ὅταν λαμβάνη ἀπόδειξίν μου ὅτι τό παρέλαβα εἰς τό ἐλευθεροχώρι, κρατῶν τακτικόν λογαριασμόν τῶν ἄσπρων ὄσα λαμβάνει ἀπὸ τόν Γέροντα Σ(ερβίων) καί Κοζάνης κ(ύρι)ον Βενιαμίν, κατὰ τήν ἔγγραφον διαταγὴν ὅπου ἄφησα εἰς τήν Πανιερότητά του. Εἰς βεβαίωσιν λοιπόν ὅτι ὄσα πράξει κατὰ τήν ἔννοιαν τοῦ παρόντος θέλει εἶναι καλάπραγμένα, δίδω αὐτό εἰς χεῖράς του βεβαιωμένον μέ τήν ιδιόχειρόν μου ὑπογραφήν.

Κοζάνη τῇ 16 8βρίου 1846.⁴

Δύο μῆνες ἀργότερα ὁ Isach Tiano ἀνέθετε στόν Ρουσιάδη νά τοῦ ἀγοράσει 4.000 κοιλὰ πολίτικα καλαμπόκι, πρᾶγμα παστρικόν, σέ τιμῇ

βλιοθήκης Κοζάνης Βασίλειος Σιαμπανόπουλος, τόν ὁποῖο καί ἀπὸ τή θέση αὐτῆ αἰσθάνομαι τήν ὑποχρέωση νά εὐχαριστήσω θερμά.

1. Τό κοιλὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ πολίτικο κοιλὸ ἀναλογοῦσε σέ 24 ὀκάδες.

2. Βλ. ἐπιστολή Isach M. Tiano πρὸς Γ. Ρουσιάδη, μέ ἡμερομηνία 25 Ὀκτωβρίου 1846, ΓΑΚ, Ἀρχεῖα Νομοῦ Κοζάνης, φακ. ἐγγράφων καί ἐπιστολῶν συλλογῆς Κ.Δ. Τακιατζῆ, ἀριθ. 2, ὑποφάκ. στ'.

3. Τό ἔγγραφο αὐτό εἶναι γραμμένο ἀπὸ τόν ἴδιο τόν Ρουσιάδη. Γι' αὐτό δέν ἀφήνει καμιά ἀμφιβολία ὁ γραφικός χαρακτήρας τοῦ συντάκτη τοῦ πού εὐκολα κανεῖς μπορεῖ νά ἀναγνωρίσει ὅτι ἀνήκει στόν Κοζανίτη λόγιο, ἂν προηγουμένως ἔχει ἀναγνώσει μερικές ἐνυπόγραφες ἐπιστολές του.

4. ΓΑΚ, Ἀρχεῖα Νομοῦ Κοζάνης, φακ. ἐγγράφων καί ἐπιστολῶν συλλογῆς Κ.Δ. Τακιατζῆ, ἀριθ. 2, ὑποφάκ. στ'.

πού νά μὴν ξεπερνᾶ τὰ 8 1/2 τό πολύ γρόσια τό πολίτικο κιλό¹. Τόσο στήν ἐπιστολή αὐτή ὅσο καί στήν ἀμέσως ἐπόμενη ὁ Ἑβραῖος ἔμπορος ζητοῦσε ἀκόμη ἀπό τόν Γ. Ρουσιάδη νά τοῦ ἐξασφαλίσει καί τούς ἀναγκαίους ἀγωγιάτες διά νά σηκωθῆ ὅσον τάχιστα τό ἐμπόρευμα διότι εἶναι χειμῶνας καιρός².

Ἡ συνεργασία τῶν δύο ἀνδρῶν θά διαρκέσει ὡς τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1847³, ὅποτε ὁ Ρουσιάδης ἐτοιμάζεται νά ἐγκαταλείψει τήν Κοζάνη γιά νά ἐγκατασταθεῖ λίγο ἀργότερα μόνιμα στήν Ἀθήνα.

Ὅλες οἱ διαθέσιμες πηγές συμφωνοῦν ὅτι οἱ λόγοι πού ὤθησαν τόν Κοζανίτη λόγιο νά ἔρθει στήν πρωτεύουσα τοῦ νεοσύστατου Ἑλληνικοῦ Κράτους ὀφείλονται στήν ἔντονη ἐπιθυμία του νά προχωρήσει στήν ἔκδοση τοῦ συγγραφικοῦ του ἔργου⁴.

Κατά τή γνώμη μας πρέπει νά προστεθεῖ κι ἓνας ἀκόμη σημαντικός λόγος πού σχετίζεται μέ τή διεκδίκηση καθηγητικῆς ἔδρας στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Μάλιστα, ὁ Ρουσιάδης ἔτρεφε βάσιμες ἐλπίδες γιά τήν κατάληψη πανεπιστημιακῆς θέσης, ἐπειδή εἶχε δεδομένη τήν ὑποστήριξη τοῦ Ὀθωνα, στόν ὁποῖο, ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ, εἶχε ἀφιερώσει, μετά τήν ἐνθρόνισή του στήν Ἑλλάδα, ἓναν ὕμνο πού ἐκδόθηκε στή Βιέννη τό 1833⁵.

Φθάνοντας λοιπόν στήν Ἀθήνα προσπάθησε καί μέ τή συμβολή «τοῦ βασιλέως» νά ἐκλεγεῖ καθηγητής τῆς Αἰσθητικῆς στό Ἐθνικό Πανεπιστή-

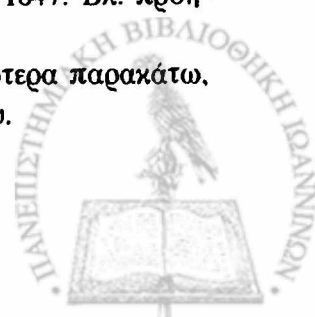
1. Βλ. ἐπιστολή Isach M. Tiano πρὸς Γ. Ρουσιάδη, μέ ἡμερομηνία 18 Δεκεμβρίου 1846, δ.π., ὑποφάκ. στ'.

2. Βλ. ἐπιστολή Isach M. Tiano πρὸς Γ. Ρουσιάδη, μέ ἡμερομηνία 2 Ἰανουαρίου 1847, δ.π., ὑποφάκ. στ'.

3. Ὁ Isach M. Tiano σέ ἐπιστολή του πρὸς τόν Ρουσιάδη, μέ ἡμερομηνία 16 Ἀπριλίου 1847, δ.π., ὑποφάκ. στ', ἀναφέρεται στήν ἐπικείμενη ἀποδημία τοῦ Κοζανίτη λογιου. Στήν ἴδια ἐπίσης ἐπιστολή γίνεται φανερό ὅτι ὁ ἀνεψιός τοῦ Ρουσιάδη, βοηθός του ὡς τότε στό ἐμπορικό αὐτό ἐγχείρημα, ἀναλαμβάνει στό ἐξῆς μόνος του τό ἔργο αὐτό. Συγκεκριμένα ὁ Ἑβραῖος ἔμπορος τῆς Θεσσαλονίκης σημειώνει: καί ἤδη πάλιν ἐπαναλαμβάνω νά σᾶς εἰπῶ ὅτι ὁ κύριος ἀνεψιός σας θέλει λάβει προμήθειάν του πρὸς δύο τοῖς ἑκατόν δι' ὅσον πράγμα ἐπρόβλεψε καί ἐπροβλέψατε καί ἂν ἀγαπᾶτε κάμνοντες τόν λισμόν ἤμπορεῖτε νά καταλάβητε τί κάμνει ἢ εἰρημένη προμήθειά του, καί ἄς μείνη ἡσυχος περί τούτου, καθώς ἀκόμη καί ὅτι εἰς τό ἐξῆς θέλει δουλευθεῖ καλῆτερα καί κάμνει καλητέραν δουλειάν ὡς ἐλπίζω, ὡσάν ὅπου θέλει ἐπιφορτισθῆ μόνος του εἰς τοῦτο τό ἔργον.

4. Γουναρόπουλος, δ.π., σ. 560.- Λιούφης, δ.π., σ. 220. Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή νά σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι ὁ Γ. Ρουσιάδης δέν πῆγε στήν Ἀθήνα τό 1846, ὅπως ἐσφαλμένα σημειώνουν οἱ δύο παραπάνω βιογράφοι του, ἀλλά στά μέσα περίπου τοῦ 1847. Βλ. προηγούμενη σημ. 3.

5. Γιά τό στιχούργημα αὐτό τοῦ Ρουσιάδη θά ἀναφερθοῦμε διεξοδικότερα παρακάτω, ὅπου θά παρουσιάσουμε ἀναλυτικά τήν ἐργογραφία τοῦ Κοζανίτη λογιου.

μιο. Μερικοί ὁμως καθηγητές ἀντέδρασαν καί ἔτσι προτάθηκε μιά συμβιβαστική λύση σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ Ρουσιάδης θά καταλάμβανε τή βαθμίδα τοῦ ὑφηγητῆ. Ὅμως ἡ θέση αὐτή θεωρήθηκε ἀπό τόν Κοζανίτη λόγιο ἀρκετά μειωτική γιά τά προσόντα του καί γιά τόν λόγο αὐτό δέν ἀποδέχτηκε τόν διορισμό¹.

Στήν Ἀθήνα παρέμεινε ὡς τό 1853, παραδίδοντας ιδιαίτερα μαθήματα τῆς γερμανικῆς γλώσσας, ὅποτε ἡ σύζυγός του, πού στό μεταξύ εἶχε διοριστεῖ διευθύντρια τοῦ σχολείου τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας, ἀνέλαβε τή διεύθυνση τοῦ Παρθεναγωγείου τῆς Πάτρας. Ὁ Ρουσιάδης, ἄν καί εἶχε προβλήματα ὑγείας, ἀκολούθησε τή σύζυγό του, ἀλλά λίγους μῆνες ἀργότερα ἡ κατάστασή του ἐπιδεινώθηκε, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐπιστρέψει στήν Ἀθήνα, ὅπου καί πεθαίνει στίς 23 Μαρτίου τοῦ 1854².

Ἐγκαταλείποντας τόν μάταιο τοῦτο κόσμος ὁ Ρουσιάδης ἄφησε πίσω του ἕνα ὀγκοδέστατο ἔργο, μεγάλο μέρος τοῦ ὁποίου παρέμεινε ὄχι μόνο ἀνέκδοτο, ἀλλά καί ἄγνωστο ὡς σήμερα.

Ἀποτελεῖ κοινό μυστικό ὅτι ὁ Ρουσιάδης εἶναι περισσότερο γνωστός ὡς παραφραστής καί ἐκδότης τῆς Ἰλιάδας τοῦ Ὀμήρου. Ὅπως ἀναφέραμε καί πιό πάνω τό πολύτομο αὐτό ἔργο ὁ Κοζανίτης λόγιος συνέγραψε, ὅταν βρισκόταν κλεισμένος στίς φυλακές τῆς Βιέννης, γιά ἀνεξόφλητα χρέη πρὸς τούς δανειστές του.

Ὁ πρῶτος τόμος ἐκδόθηκε στή Βιέννη τό 1817 σέ 2.000 ἀντίτυπα³ μέ τό σύστημα προεγγραφῆς συνδρομητῶν καί μέ προκαταβολή τοῦ Ἀργυροκαστρίτη μεγαλέμπορου Σπυριδῶνος Ζέλλιου⁴.

1. Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 560.- Λιούφης, *δ.π.*, σ. 220.

2. Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 560.- Λιούφης, *δ.π.*, σ. 220. Ὁφείλουμε ὁμως νά ἐπισημάνουμε ὅτι ἡ ἡμερομηνία θανάτου τοῦ Γ. Ρουσιάδη παρουσιάζεται διαφορετική (23 Μαΐου 1854) στήν ἐπιγραφή τῆς μαρμάρινης ἐπιτύμβιας πλάκας πού βρισκόταν στήν ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Κοζάνης. Βλ. Λιούφης, *δ.π.*, σ. 222.

3. Βλ. ἐπιστολή Γ. Ρουσιάδη πρὸς Μιχ. Βασιλείου, μέ ἡμερομηνία 10 Μαρτίου 1825, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198, ἀρ. ἐγγρ. 27.

4. Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ πρώτου τόμου εἶναι: *Ὀμήρου Ἰλιάς παραφρασθεῖσα καί ὁμοιοκαταλήκτως στιχουργηθεῖσα μετά Προσθήκης ἀναγκαίων καί ἐπωφελῶν ὑποσημειώσεων, καί ἀναρτήσεως τῆς Μυθολογίας, Ἀλληγορίας, καί ἀληθοῦς Ἱστορίας πάντων τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπιπτόντων Θεῶν, Ἡμιθέων καί Ἐνδόξων Ὑποκειμένων, πρὸς χρῆσιν τῆς Νεολαίας καί τῶν πρὸς κατάληψιν τοῦ Ὀμηρικοῦ καλάμου ἀδυνάτων. Καί νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα μετά διαφόρων χαλκογραφικῶν Εἰκόνων εἰς δέκα τρία τμήματα παρά Γεωργίου Ρουσιάδου τοῦ ἐκ Κοζάνης. Προκαταβολή τοῦ ἐξ Ἀργυροκαστροῦ τιμιωτάτου κυρίου Σπυριδῶνος Ζέλλιου καί φιλοκάλῳ συνδρομῇ τῶν φιλομούσων Ἑλλήνων καί φιλελλήνων. Τμήμα Α΄, ἐν Βιέννῃ 1817, Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου δέ Χέρσφελδ.*

Καί οί υπόλοιποι 12 τόμοι ἐκδόθησαν «φιλοκάλω συνδρομῇ τῶν φιλομούσων Ἑλλήνων καί φιλελλήνων» ἀλλά μέ προκαταβολή τοῦ «ἔξ Ἀδριανουπόλεως εὐγενοῦς καί φιλογενεστάτου Βαρώνου κυρίου Γεωργίου Σακελλαρίου»¹, ἐπειδή ἡ συνεργασία τοῦ Ρουσιάδη μέ τόν Τζέλλιο διακόπηκε ὀριστικά, ὅταν ὁ τελευταῖος ζήτησε *διά κριτηρίου τήν ἐκτίμησιν τῶν μομπιλίων του γιά τή μή ἐξόφληση μιᾶς παλιᾶς ὁμολογίας πού ἀνερχόταν στά 3.402 φιορίνια*².

Πέρα ὅμως ἀπό τό γεγονός αὐτό δέν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ πολύτομη ἔκδοση τῆς παράφρασης τῆς Ἰλιάδας τοῦ Ὀμήρου ὀφείλεται, ὡς ἓνα βαθμό, καί στά χρηματικά ποσά πού προήλθαν ἀπό τίς προεγγραφές τῶν συνδρομητῶν³ πρὸς τούς ὁποίους ὁ Ρουσιάδης προηγουμένως εἶχε ἀπευθύνει σχετική ἔκκληση. Ἡ «προκήρυξις» αὐτή, δημοσιεύθηκε στόν *Ἑρμῆ τόν Λόγιο*⁴ καί ἐπειδή παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον θά παραθέσουμε τά πιό σημαντικά ἀποσπάσματα:

«Αἱ εἰς τόσας ξένας διαλέκτους, πολυάριθμοι μεταφράσεις τῶν, παρά πάντων τῶν σοφῶν ἔθνῶν διαπεφημισμένων, ποιήσεων τοῦ θεσπεσίου Ὀμήρου, τοῦ ὁποίου τήν κεφαλήν στεφανοῖ μέ τό διάδημα τῆς ἀθανα-

1. Ἡ πρωτοβουλία αὐτή τοῦ Γεωργίου Σακελλαρίου, ἐνταγμένη στό γενικότερο πλαίσιο τῆς μέριμνας τῶν φιλογενῶν ἐμπόρων γιά τήν πρόοδο τῶν φώτων καί τήν εὐδαιμονία «τῆς δυστυχοῦς αὐτῶν πατρίδος», καταχωρίζεται στόν *Λόγιο Ἑρμῆ καί τόν Φιλολογικό Τηλέγραφο*. Συγκεκριμένα στόν *Λόγιο Ἑρμῆ* τοῦ 1818 (σ. 120-121) φιλοξενεῖται σέ μετάφραση ἀπό τήν ἐκδιδόμενη στό Παρίσι φιλολογική ἐφημερίδα, *La Quinzaine Littéraire*, (No 1 Janvier 1818) τό ἀκόλουθο κείμενο: «Μεταξύ τῶν ἀξιοθαυμάστων ἐμπόρων ἐπαινεῖται κατ' ἐξοχήν ὁ ἔξ Ἀδριανουπόλεως κύριος Γεώργιος Σακελλαρίου διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις διά τῆς ἀδρᾶς δαπάνης αὐτοῦ τυπώνεται κατά τό παρόν ἐν Βιέννη ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὀμήρου παραφρασθεῖσα διά στίχων ὑπό τοῦ κυρίου Ῥουσιάδου[...] Εἶθε νά μιμηθῶσι καί ἄλλοι πολλοί πλούσιοι τοῦτο τό παράδειγμα». Στόν *Φιλολογικό Τηλέγραφο* τοῦ 1819 (σ. 5-6) παρατίθεται αὐτούσιο σχετικό ἀπόσπασμα ἀπό τόν *Μονίτορα* τῆς Γαλλίας (*Moniteur*): «Mr George Sakellario, natif d'Andrinople, l'un de plus riche, negocians Grecs[...] Cet homme respectable se distingue sur tout par une bienfaisance inepuisable et par son amour pour les Lettres. C'est à ses fraix que Mr Roussiadès fait imprimer dans notre ville les Oeuvres d'Homère, avec figures accompagnées d'une traduction en grec moderne en vers rimés et annotations...».

2. Βλ. ἐπιστολή Γ. Ρουσιάδη πρὸς Μιχ. Βασιλείου, μέ ἡμερομηνία 10 Μαρτίου 1825, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198, ἀρ. ἐγγρ. 27.

3. Στό τέλος τοῦ ΙΓ' τόμου ὑπάρχει ἡ καταγραφή τῶν συνδρομητῶν, κατά ἀξιώματα καί ἐπαγγέλματα, ἀλλά χωρίς ἐνδειξη τοῦ τόπου διαμονῆς τους, μέ τίτλο: Κατάλογος τῶν Φιλοκάλων καί Φιλομούσων Συνδρομητῶν εἰς τήν ἔκδοσιν τῆς παραφρασθείσης Ἰλιάδος. Σύμφωνα μέ τόν Φίλιππο Ἡλιοῦ, «Βιβλία μέ συνδρομητές. Ι. Τά χρόνια τοῦ Διαφωτισμοῦ (1749-1821)», *Ὁ Ἑραμιστής*, 12(1975), σ. 152, οἱ συνδρομητές ἀνέρχονται στοὺς 450.

4. *Ἑρμῆς ὁ Λόγιο*, 1η Αὐγούστου 1816, σ. 267-269.

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ

ΠΑΡΑΦΡΑΣΘΕΙΑ ΚΑΙ ΟΜΟΙΟΚΑΤΑΛΗΚΤΩΣ
ΣΤΙΧΟΤΡΓΗΘΕΙΑ

μετὰ Προσθήκης ἀναγκαίων καὶ ἐπωρῶν ὑποσημειώσεων, καὶ ἀναρτήσεως τῆς Μυθολογίας, Ἀλληγορίας, καὶ ἀληθοῦς Ἱστορίας πόντων τῶν ἐν αὐτῇ ἐμπεπτείνων

ΘΕΩΝ, ΗΜΙΘΕΩΝ, ΚΑΙ ΕΝΔΟΣΕΩΝ ΤΗΘΕΚΕΙΜΕΝΩΝ

πρὸς Χρήσιν τῆς Νεολαίας, καὶ τῶν πρὸς κατάληψιν τῆς Ὀμηρικῆς καλλιμῆδ ἡδονάτων.

ΚΑΙ ΝΤΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΥΠΟΣ ΕΚΔΟΘΕΙΑ

μετὰ διαφόρων Χαλκογραφικῶν Εἰκόνων

εἰς δέκα τρία τμήματα

παρὰ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΡΟΥΣΙΑΔΟΥ

ΥΙΟΥ ΕΚ ΚΟΖΑΝΗΣ

Προκαταβολὴ τοῦ ἐξ Ἀργυροκάστρου τιμητότου κυρίου

ΣΗΤΡΙΑΔΩΝΟΣ ΖΕΛΛΙΟΥ

καὶ φιλοκάτω συνδρομῇ

ΤῶΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ Α

ΖΩΣΙΜΑΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΝ ΗΠΕΙΡῶ

ΚΝ ΒΙΕΝΝΗ,

1817.

Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου δὲ Χίρσφελδ.

Εἰκ. 3. Προμετωπίδα τῆς Ἰλιάδας τοῦ Ὀμήρου πού παραφράσε καὶ ἐξέδωσε ὁ Γ. Ρουσιάδης.

σίας ἦτε πασιδῆλος πρό αἰώνων ἤδη ἀμειώτως διαρκούσα λαμπρά αὐτοῦ δόξα, καί τό πρός αὐτόν σέβας καί μεγίστη ὑπόληψις ὄχι μόνον τῶν ἐνδόξων προγόνων ἡμῶν, ἀλλά καί ὄλων τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, δηλοποιοῦσιν ἀναντιρρήτως τήν ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ φαντασιῶν ἀριδήλως σκοπούμενην ὠφέλειαν καί τόν νοερόν φωτισμόν.

Προθυμούμενος οὖν καὶ γὰρ ἤδη, καθ' ὃν καιρόν ἡ ἀνατολή τοῦ ἑσπέρου τῆς ὀρθῆς παιδείας ἀστέρος, ἀνακαλοῦσα τὰς Μούσας ἐπὶ τὰς ἀκρωρείας τῶν ἀρχαίων αὐτῶν καθεδρῶν, ἤρξατο ἀναλαμπρύνειν τόν ἕως τοῦδε φεῦ! ἔξοφώμενον ὀρίζοντα[...] διὰ νὰ φανῶ, ὅσον τό κατ' ἐμέ, ἐπωφελῆς εἰς τήν νεολαίαν τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ τούτου[...] ἔγινα τολμητίας καί, καταφρονῶν πάντα κόπον, μετεχειρίσθην τήν μετ' ἀπείρων δυσκολιῶν συνδεδεμένην μετάφρασιν τῆς[...] Ἰλιάδος, ἐξελληνίσας αὐτήν εἰς δεκαπεντασυλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους στίχους μέ τήν δυνατήν ἀκρίβειαν καί τῶν νοημάτων τοῦ πρωτοτύπου διατήρησιν...

Προσκαλοῦνται οὖν ἅπαντες οἱ φιλόμουσοι Ἕλληνες καί Φιλέλληνες πρός ὑποστήριξιν καί ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐκδόσεως τούτου τοῦ ἐπωφελεστάτου καί πνευματικοῦ φωτός γέμοντος ποιήματος τοῦ Ὀμήρου, διὰ τῆς συνήθους αὐτῶν μεγαλοψύχου συνδρομῆς, δι' ἧς ἀποθανάτισωσι καί τὰ ἔντιμα αὐτῶν ὀνόματα ὧν ὁ κατάλογος ἀναρτηθήσεται ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐσχάτου τμήματος πρός ἀείδιον ἔνδειξιν τοῦ περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ δυστυχοῦς ἡμῶν γένους, τῆς φιλοκάλου αὐτῶν ψυχῆς διακαοῦς ζήλου.

Ἐν Βιέννῃ τῇ 8. Αὐγούστου 1816

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ῬΟΥΣΙΑΔΗΣ
ἐκ Κοζάνης».

Ἡ ἐκτύπωση τῆς παράφρασης τῆς Ἰλιάδας τοῦ Ὀμήρου διήρκησε τρία χρόνια καί ὀλοκληρώθηκε τό 1819 μέ τήν ἐκδοση τοῦ ΙΓ' τόμου¹.

Γιά τήν ἀξία τοῦ ἔργου διασώζονται ἀρκετές κριτικές, τόσο ἀπό τοὺς συγχρόνους του, ὅσο καί ἀπό μεταγενέστερους². Οἱ περισσότερες ἀπὸ αὐτές, εἶναι, χωρίς ἀμφιβολία, ἀρνητικές μέ ἀποκορύφωμα τό ἐπόμενο δηκτικότερο δίστιχο:

1. Βλ. Δημ. Γκίνης-Βαλ. Μέξας (στό ἐξῆς Γκίνης), *Ἑλληνική Βιβλιογραφία, (1800-1863)*, ἀρ. 988, 1079 καί 1176.

2. Βλ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, «Ποικίλα Φιλολογικά. Β'». Ἡ «Παράφρασις» τῆς «Ἰλιάδος» ἀπὸ τόν Γεώργιο Ρουσιάδη», *Μακεδονικά*, 17(1977), σ. 245-257.

Τόν Ὅμηρον τυφλόν ἰδὼν ἠρώτησεν ὁ Ἄδης·
«Καί ποῖος σέ ἐτύφλωσεν;»

—Ὁ Γ. Ρουσιάδης!

Στίς ἀρνητικές κριτικές οἱ βασικές κατηγορίες πού τοῦ ἐπισυνάπτουν εἶναι ὅτι συχνά θυσιάζει στίς ἀπαιτήσεις τῆς ὁμοιοκαταληξίας τὴν ἀκρίβεια τῆς ἀπόδοσης τοῦ πρωτοτύπου καί πῶς τό λεξιλόγιό του, μέ τούς ἀλλεπάλληλους ἀρχαϊσμούς, οὔτε πλησιάζει κἄν τὴν πρόθεσή του νά καταστήσει τόν Ὅμηρο προσιτό «δι' ἐκείνους εἰς τῶν ὁποίων τούς ὀφθαλμούς εἶναι πάντη νεκρός καί δι' ἐκείνους τῶν νέων οἵτινες ἀρχίζουσι ν' ἀναγινώσκωσι τὰς ποιήσεις του...»².

Ἄλλά καί γιά τὰ τυπογραφικά λάθη ὑπάρχουν σχετικές ἐπισημάνσεις, παρότι ὁ Ρουσιάδης, στό τέλος τοῦ πρώτου τόμου τῆς παράφρασης τῆς Ἰλιάδας³, ζητᾷ ἀπό τούς «συγκαταβατικούς» ἀναγνώστες νά τόν «ἀξιῶσουσι τῆς συγγνώμης των», ἐπειδή «τά μὴ προσηκόντως ἐμπесόντα τυπογραφικά σφάλματα» πρέπει νά ἀναζητηθοῦν στή δεκαπενταετή «εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μελέτης ἀποχή (διὰ τὴν εἰς τόν ἔμπορικόν βίον παντελῆ τοῦ παραφραστοῦ προσήλωσιν) καί τὴν πρωτοπειρία τῆς τυπογραφικῆς διορθώσεως, τῶν ὑπὸ ἄλλοεθνῶν καί τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πάντη ἀνειδημόνων, γενομένων συνθέσεων...».

Τά στενά πλαίσια ἑνὸς ἄρθρου δέν μᾶς ἐπιτρέπουν νά ἐπεκταθοῦμε περισσότερο.

Ὡστόσο, θεωροῦμε ἀπαραίτητο νά ὑπογραμμίσουμε τίς ἀρνητικές κριτικές πού φιλοξενήθηκαν στίς στήλες τοῦ *Ἑρμῆ τοῦ Λόγιου*. ἐπειδή, κατὰ τὴ γνώμη μας, καί σ' αὐτές πρέπει νά ἀναζητηθοῦν τὰ αἷτια τῆς συγγραφῆς τοῦ δευτέρου ἔμμετρου ἔργου τοῦ Ρουσιάδη πού ὑπογράφει μέ τό ψευδώνυμο Ἐλευθέριος Ἀμφιλοχεύς.

Τό φυλλάδιο αὐτό πού ἐκδόθηκε τό 1817 στή Βιέννη καί φέρει τόν τίτλο: *Τράγου Κατάργησις. Σύνταγμα Ἐλευθερίου Ἀμφιλοχεύς*⁴, ἀνήκει σίγουρα στόν Ρουσιάδη. Γι' αὐτό διαθέτουμε δύο σημαντικά τεκμήρια. Τό πρῶτο καί πιό ἰσχυρό ἀποτυπώνεται σέ σχετική μαρτυρία τοῦ Σλοβένου

1. Μαν. Γεδεών, *Ἀποσημειώματα Χρονογράφου, 1800-1913*, ἐν Ἀθήναις 1932, σ. 9.

2. Ὅμηρου *Ἰλιάς παραφραστῆϊσα [...]* παρὰ Γ. Ρουσιάδου [...], τ. Α', ἐν Βιέννῃ 1817, σ. ξ'.

3. *Ὁ.π.*, σ. 305.

4. Ἄλκης Ἀγγέλου, *Τῶν Φώτων. Ὀψεις τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ*, ἐκδ. Ἑρμῆς, στή νέα σειρά «Νεοελληνικά Μελετήματα» ἀρ. 9, Ἀθήνα 1988, σ. 159-194. Πρώτη δημοσίευση, «Ἡ Τράγου Κατάργησις», *Ἑρνος εἰς Ἀδαμάντιον Κοραΐν*, τχ. Α', Ἀθήναι 1955, σ. 157-192.

λόγιου Koritar, επίσημου λογοκριτή της αυστριακής διοίκησης εκείνη την εποχή για τις ελληνικές εκδόσεις στη Βιέννη. Στο αρχείο του πού βρίσκεται στην Έθνική Βιβλιοθήκη του Παρισιού διασώζεται, ανάμεσα στ' άλλα, και ένας χειρόγραφος κατάλογος της βιβλιοθήκης του, όπου στις σελίδες 3-12 αναγράφονται τὰ *Ouvrages grecs modernes et relatifs à la Grèce*. Εκεί λοιπόν καταχωρείται και τό εξής: Ρουσιάδη, *Τράγου Κατάργησις*, satyra in Theoclytum Pharmacidem, Vienne 80 (sine censura)¹.

Ἡ αξιοπιστία τῆς παραπάνω μαρτυρίας εἶναι ἀδιαμφισβήτητη, ἐπειδή ἡ θέση πού κατείχε ὁ Koritar τοῦ ἔδινε τή δυνατότητα νά συλλέγει τίς ἀπαιτούμενες πληροφορίες καί γιά τὰ ἀνώνυμα ἢ ψευδώνυμα ἔργα Ἑλλήνων τῆς Βιέννης. Ἔτσι, ἄλλωστε, ἐξηγεῖται ἡ σαφήνεια καί ἀκρίβεια μέ τήν ὁποία μᾶς περιγράφει τό ἔργο αὐτό τοῦ Ρουσιάδη.

Τό δεύτερο ἔμμεσο τεκμήριο πού μᾶς βοηθᾷ νά προσγράψουμε τήν πατρότητα τῆς σάτιρας αὐτῆς στόν Κοζανίτη λόγιο εἶναι μερικές ἐκφραστικές ἰδιορρυθμίες πού ἀπαντῶνται στήν *Τράγου Κατάργησι* καί στίς ἐπιστολές πού ἀπηύθυνε ὁ Ρουσιάδης πρός τόν Μιχ. Βασιλείου.

Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ἀπό τίς ἐπιστολές αὐτές τίς φράσεις: ἐρράτωσαν ὡς Κόρακες² καί μέ τό νά μὴν δύναμαι νά ἐλπίσω τι παρ' ἀν(θρώπ)ων τῶν ὁποίων ὁ Πώγων καίεται καί παρά τῶν ὁποίων φεῦ πρέπει νά προσμένω τήν ψῆφον μου³. Στήν *Τράγου Κατάργησι* ὑπάρχουν ἀντίστοιχα: «ἔρρετ' εἰς Κόρακας» (στίχ. 189) καί «Ἔχεις τόν πώγων' ἀραιόν ξανθοχρωματισμένον κ' ἐπί τό μέτωπον, χονδρόν δέρμα συσσυφρωμένον» (στίχ. 128-129).

Γιά τήν ὑπόθεση καί τήν ἀξία τῆς σάτιρας αὐτῆς ἔχει μιλήσει διεξοδικά ὁ Ἄλκης Ἀγγέλου⁴ καί ἀπό τή μεριά μας δέν ἔχουμε τίποτα νά προσθέσουμε.

Ἀπλά μόνο θά ὑπενθυμίσουμε ἐδῶ ὅτι τὰ πρόσωπα πού διακωμωδούνται εἶναι ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, πού εἶναι καί τό κεντρικό πρόσωπο τῆς σάτιρας, ὁ Κων. Κοκκινάκης, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καί τό περιοδικό *Ἐρμῆς ὁ Λόγιος*.

1. Ἡ πρώτη πού ἐντόπισε τό χειρόγραφο κατάλογο τοῦ Koritar ἦταν ἡ Αἰκατερίνη Κουμαριανοῦ.

2. Βλ. ἐπιστολή Γ. Ρουσιάδη πρός Μιχ. Βασιλείου, μέ ἡμερομηνία 5/17 Ἰανουαρίου 1825, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198, ἀρ. ἐγγρ. 2.

3. Βλ. ἐπιστολή Ρουσιάδη πρός Βασιλείου, μέ ἡμερομηνία 27 Φεβρουαρίου 1825, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 198, ἀρ. ἐγγρ. 23.

4. Βλ. σ. 363, σημ. ἀρ. 4.

Ἐνα ἀκόμη ἀνώνυμο ἔργο μέ τίτλο: *Διατριβή εἰς τήν ἀνακήρυξιν τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ καί Εἰς τινά τῶν προλεγομένων τοῦ Ταρτούφου*¹, πού ἐκδόθηκε τό 1816 στήν Πέστα, ἀπό τό τυπογραφεῖο τοῦ Ἰω. Τράττνερ, πρέπει νά ἀποδοθεῖ, μέ τίς σχετικές πάντα στά ἀνώνυμα κείμενα ἐπιφυλάξεις, στόν Ρουσιιάδη.

Ὁ πρῶτος καί μοναδικός, ὡς τώρα, πού θεωρεῖ ὡς πιθανότερο συντάκτη τῆς *Διατριβῆς* τόν Ρουσιιάδη εἶναι ὁ ἄλλης Ἀγγέλου². Τά τεκμήρια στά ὁποῖα στηρίχτηκε γιά νά ἀποδώσει τήν πατρότητα τοῦ ἔργου αὐτοῦ στόν Κοζανίτη λόγιο εἶναι: α) Οἱ λογοτεχνικές-μεταφραστικές ἐνασχολήσεις τοῦ Ρουσιιάδη πού δικαιολογοῦν τήν ἐπέμβασή του στή μετάφραση τοῦ *Ταρτούφου* ἀπό τόν Κοκκινάκη καί β) ἡ ἔκδοση ἀπό τό ἴδιο τυπογραφεῖο (Τράττνερ) ἑνός ἄλλου μεταφραστικοῦ ἔργου τοῦ Ρουσιιάδη μέ τίτλο: *Ἡ Πάργα*.

Ἀφοῦ πρῶτα ἐπισημάνουμε ὅτι ἀπό τό ἴδιο τυπογραφεῖο ἐκδόθηκε τό 1829 ἕνα ἀκόμη ἔργο τοῦ Ρουσιιάδη μέ τίτλο: *Νέον Ἀλφαβητάριον καί Ἀναγνώσεως Προπαιδεία*, θά προσθέσουμε στά τεκμήρια αὐτά καί τήν ἐκπληκτική ὁμοιότητα πού παρουσιάζει ἡ σπονδυλική στήλη τοῦ μύθου τῆς *Τράγου Κατάργησις* μέ τήν ἀντίστοιχη τῆς *Διατριβῆς*.

Πιο συγκεκριμένα στό πρῶτο φυλλάδιο, σύμφωνα μέ τό μῦθο, ἕνα κοπάδι πρόβατα πού τοῦ ἔφυγε τό κριάρι του διαλέγει γιά ἀρχηγό του ἕναν τράγο παρασυρμένο ἀπό τίς πολλές καί μεγάλες ὑποσχέσεις τοῦ τελευταίου. Ὅμως οἱ ὑποσχέσεις αὐτές γρήγορα ἀποδείχτηκαν ψεύτικες μέ ἀποτέλεσμα τά κριάρια τῶν ἄλλων κοπαδιῶν νά ξεσηκωθοῦν καί νά πείσουν τά πρόβατα νά ἐγκαταλείψουν τόν Τράγο.

Μεταγράφοντας τό μῦθο στά πρόσωπα καί τά πράγματα τῆς ἐποχῆς ὁ ἄλλης Ἀγγέλου³ ἀποφαίνεται ὅτι: ἡ ἀγέλη μέ τά πρόβατα εἶναι ἡ ἑλληνική κοινότητα τῆς Βιέννης· πίσω ἀπό τό χαμένο κριάρι κρύβεται ὁ ἄνθιμος Γαζῆς πού πρόσφατα εἶχε ἀναχωρήσει ἀπό τήν αὐστριακή πρωτεύουσα. Ὁ νέος ἀρχηγός τοῦ κοπαδιοῦ, ὁ Τράγος, εἶναι ὁ Φαρμακίδης πού ἀντικαθιστᾷ τόν Γαζῆ. Οἱ ὑποσχέσεις εἶναι τό καινούριο πρόγραμμα τοῦ *Ἑρμῆ τοῦ Λογίου* καί τέλος οἱ ἐκλεκτές συγγένειες εἶναι ὁ Σάτυρος (Κοκκινάκης), ὁ Τραγέλαφος (Κοραῆς) καί ὁ ἄγγελος τοῦ Τράγου (Λόγιος Ἑρμῆς).

Στή *Διατριβή* τώρα ὁ πρῶτος πού δέχεται τά βέλη τοῦ συντάκτη τῆς εἶναι ὁ Φαρμακίδης. Ἄς δοῦμε μερικά χαρακτηριστικά ἀποσπάσματα.

1. Γκίνης, δ.π., ἀρ. 898.

2. ἄλλης Ἀγγέλου, *Τῶν Φώτων*, σ. 192. σημ. 17.

3. Ὁ.π., σ. 183-184.

«Σύ, ὦ αὐτόκλητε διατάκτωρ τοῦ Ἑρμοῦ, καί αὐτόφυτε κριτά τῆς οἰκουμένης, νέος ὢν, εἶχες μὲν τύχην καλήν, δέν μετεχειρίσθης ὁμως τὴν τύχην σου ἀξίως· ἐπειδὴ ἐκεῖνο, ὅπερ πολλοὶ ἐπιθυμοῦντες, αὐτοὶ τε καταξοδεύονται, καί τοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς ἐνοχλοῦσιν εἰς βοήθειαν, τό νά ἔλθωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην καί νά προσθέσωσιν εἰς τὴν παιδείαν αὐτῶν[...] τοῦτο εἰς σέ συνέβη αὐτόματον· καί ἦλθες εἰς Βιένναν μέ ἔξοδα τῶν ὁμογενῶν, καί ἔχεις καί πρόσοδον παρ' αὐτῶν ἱκανήν. Τοιαύτην λοιπόν τύχην ἔχων ἀντί νά καταγίνησαι νά ὠφελθῆς καί αὐτός ἱκανῶς[...] νά μάθης πρῶτον μὲν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν[...] καί νά ἐξασκήσης σεαυτὸν εἰς τὸν Ἀττικὸν κάλαμον, καί εἰς ῥητορικὴν καί ποιητικὴν διὰ πράξεων· καί νά διέλθης ἐν ἀσκήσει πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν· ἔπειτα δέ ἀφ' οὗ γένης οὕτως ἔτοιμος νά μάθης καί ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ὅσας δυνηθῆς καί εἰς ὅσας ἔχεις κλίσιν, καί τό ἐπάγγελμά σου συγχωρεῖ[...] Ἀντί τούτων ἀπάντων[...] ἄρχισες νά καταφρονῆς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν[...] καί νά νομίζης[...] ὅταν ἂν αὐθαδέστερον ὁμιλήσης, ἔση φιλόσοφος. Καί οὕτως ἔχων, καταργεῖς ματαίως τὸν τόπον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἄλλος ἔχων ἐπ' ὠφελεία, ἠδύνατο καί αὐτός νά φανῆ ἀξίος τοῦ ἔθνους[...] Ἄν πάλιν νομίζης ὅτι κανοναρχῶν τά τῶν ἄλλων, ἔση σοφός, ἤξευρε ὅτι καί τὸν ἑαυτὸν σου ἀπατάς, καί τοὺς ἄλλους δέν γελᾷς[...] Ἄν ἐννοῆς τοὺς ἀνθρώπους ἀνοήτους, ἤξευρε παρῆμοῦ ὅτι οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουσι καί κρίνουσι τὴν ἀλήθειαν[...] Καί ὅστις μαγειρεύει ψεύματα ἢ κοιλία του ἤξεύρει, λέγει ἢ παροιμία»¹.

Ἄπό τό παραπάνω κείμενο εὐκόλα μπορεῖ νά διαπιστώσει κανεὶς ὅτι κι ἐδῶ ἀναφέρεται: α) ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα τῆς Βιέννης (τό κοπάδι μέ τα πρόβατα) β) ἡ ἀνάληψη τῆς διεύθυνσης τοῦ Λόγιου Ἑρμοῦ ἀπό τὸν Φαρμακίδη (Τράγος, ἀρχηγός τοῦ κοπαδιοῦ) καί γ) ἡ ἀκαταλληλότητα τοῦ τελευταίου γιὰ τὴν κατάληψη μιᾶς τόσο σημαντικῆς θέσης (τό ἀταίριαστο τῆς ἀρχηγίας ἐνός κοπαδιοῦ προβάτων ἀπό ἕναν τράγο).

Ἄλλά ἀπό τίς «ἐπιστάσεις» τῆς Διατριβῆς δέν ξεφεύγει καί ὁ Κοκκινάκης, «συνδιατάκτωρ» τοῦ Λόγιου Ἑρμοῦ καί ἐκδότης τοῦ Ταρτούφου. «Ἐπειδὴ τὸν ἐμπορικὸν βίον ἠσπᾶσω, καλέ ἄνθρωπε, μένε εἰς ὃ ἐκλήθης, καί μὴ φαίνησαι αἴφνης ὡς κόρκορος ἐν λαχάνοις, καί θέλεις νά πηδᾷς ὑπὲρ τά ἐσκαμμένα, ἵνα μὴ πάθης τό τοῦ λύκου, ὅποτε ἀφείς τό ἴδιον ἦθος, ἐθέλησε νά γένη αὐλητής. Μὴ στοχάζησαι ὅτι ἡ παιδεία εἶναι καταλλαγῆς νομισμάτων μεσιτεία...»².

1. Διατριβή, σ. 24-26.

2. Ὁ.π., σ. 36-37.

Καί στό κείμενο αὐτό, πέρα ἀπό τήν εἰρωνική διάθεση τοῦ συγγραφέα, εἶναι ἐμφανής καί ἡ σατιρική χροιά του.

Ἐκτός, ὁμως, ἀπό τή μετωπική ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Φαρμακίδη καί τοῦ Κοκκινάκη, ὁ συντάκτης τῆς *Διατριβῆς* προσπαθεῖ ἀκόμη νά ἀποδείξει ὅτι τό διαφημιζόμενο, εἰς τήν Ἄνακῆρουξιν, νέο πρόγραμμα τοῦ Λόγιου Ἑρμῆ εἶναι μία «φενάκη». Γιά τό λόγο αὐτό προχωρεῖ σέ συστηματικό ἔλεγχο, παράγραφο πρὸς παράγραφο, τοῦ κειμένου γιά νά ἀποκρούσει τά ὅσα ὑπόσχονταν οἱ ἐκδότες τοῦ περιοδικοῦ καί νά καταλήξει στή γενική διαπίστωση ὅτι οἱ τελευταῖοι, ὡς «αὐτοφυεῖς φιλόσοφοι καί ἀδόκιμοι ἄνδρες» δέν προσφέρουν καμιά ὑπηρεσία στό ἔθνος παρά μόνον «τούς πρὸς ἀλλήλους ἐπαίνους τῆς φατρίας».

Ἄνάλογους στηλιτευτικούς χαρακτηρισμούς διατυπώνει καί γιά τό περιοδικό πού τό ἀποκαλεῖ ἄλλοτε *φατριώτη Ἑρμῆ* καί ἄλλοτε *Ἑρμάριον*.

Τέλος, στό ἀπυρόβλητο δέν παραμένει καί ὁ Κοραῆς πού στό κείμενο τῆς *Διατριβῆς* ἀποκαλεῖται *φατριώτης Θεός* καί *φατριάρχης*. Τό κείμενο πού ἀκολουθεῖ εἶναι ἀρκετά ἀποκαλυπτικό. «Πῶς ὁμως δυνάμεθα νά ἐμπιστευθῶμεν τῷ Ἑρμῆ τοιοῦτο τι, ἐν ᾧ γινώσκομεν, ὅτι πολλά τῶν σοφῶν Εὐρωπαϊῶν ἄξια λόγου, διότι ἦσαν κατά τῆς φατρίας, ἀπεδοκίμασθησαν τήν δέ ἐπιστολήν, ἣν ὁ φατριάρχης ἔγραψε κατά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, πλάσας ἑαυτόν μέν Ναρενχάσσερον, ὅπερ ἐστὶ μισοπόνηρον¹, τήν δέ πόλιν φερνουφσταδίαν, ἧγουν φρενούπολιν, καί γινώσκων ἀκριβῶς τόν γράψαντα, ὁμως ἀπεδέξατο αὐτήν ὡς παράτινος σοφοῦ τῆς Εὐρώπης διότι ἦτον κατά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καί τοῦ ὑποστηρικτοῦ αὐτῆς».

Ἀπό ὅσα ἐκθέσαμε πολύ σύντομα παραπάνω γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτό ὅτι τά δύο κείμενα, *Τράγου Κατάργησις* καί *Διατριβή*, πέρα ἀπό τήν κοινή ὑπόθεση ἐργασίας, παρουσιάζουν σημαντικές ὁμοιότητες, πού μᾶς βοηθοῦν νά ὑπερπηδήσουμε τά ἐμπόδια πού θέτει ἡ ἀνωνυμία τοῦ συντάκτη τῆς *Διατριβῆς* καί νά τή συνδέσουμε μέ τόν Γ. Ρουσιάδη.

Ἐπάρχει ὁμως κι ἀκόμη ἓνα τεκμήριο τό ὁποῖο ἀυξάνει τίς πιθανότητες γιά τήν προσγραφή τῆς *Διατριβῆς* στόν Κοζανίτη λόγιο. Πρόκειται γιά τήν καταληκτική φράση τῆς *Διατριβῆς* «ἡ συνέχεια ἀκολουθήσει, ἂν δέν παύση ὁ Ἑρμῆς ψεύματα ἀνακηρύττων κατά τῆς Ἑλλάδος προπετῶς». Μέ τήν ἴδια στερεότυπη φράση-προειδοποίηση καταλήγουν μερικά ἀνώ-

1. Ἡ Αἰκατερίνη Κουμαριανοῦ στό ἄρθρο της «Ὁ Μισοπόνηρος», *Ἑρνος εἰς τόν Ἀδαμάντιον Κοραῆν*, τχ. 1, Ἀθήνα 1955, σ. 193-208, ἐκφράζει ζωηρές ἐπιφυλάξεις γιά τό ἂν ὁ Ναρενχάσσερ εἶναι ὁ Κοραῆς. Πάντως, εἶναι σίγουρο, πῶς ὁ συντάκτης τῆς *Διατριβῆς* πίστευε τότε ὅτι πίσω ἀπό τόν Ναρενχάσσερ ἦταν ὁ Κοραῆς.

νυμα και ψευδώνυμα αντικοραϊκά άρθρα που συναντούμε στο περιοδικό *Καλλιόπη*, στο όποιο, ως γνωστόν, ένας από τους συντάκτες του είναι και ο Ρουσιάδης.

Κλείνοντας τό ζήτημα αυτό νά σημειώσουμε ότι και ή συγγραφή τής *Διατριβής* είναι προϊόν τής έντονης διαμάχης που είχε ξεσπάσει τότε ανάμεσα σέ Κοραϊστές και αντικοραϊστές. Έτσι έξηγείται άλλωστε και ή έμπάθεια και ό ύβριστικός της, σέ πολλά σημεία, τόνος για τούς «Έρμογράφους» και «Έρμοεκδότες», αλλά και γι' αυτούς που κρύβονται από πίσω τους.

Στή Δημοτική Βιβλιοθήκη τής Κοζάνης σώζεται ένα ακόμη έργο του Ρουσιάδη που εκδόθηκε στή Βιέννη τό 1819, μέ τίτλο: *Είς τήν αποβίωσιν του προσηνοῦς και φιλογενοῦς Δημητρίου Ἰωάννου Τακιατζή κατά τήν 21 ἡβρίου περί ὥραν (9 1/2, 21 1/2) έσπέρας*¹. Στο βιβλίο αυτό τό πιο άξιοπρόσεκτο είναι οί έμμετροι θρήνοι του Ρουσιάδη για τό θάνατο του Δ. Τακιατζή.

Στά 1819 και 1820 κυκλοφόρησαν, πάλι στή Βιέννη, τά *Ήμερολόγια* του Ρουσιάδη.

Ή έκδοση του 1819², εκτός από τό κυρίως ήμερολόγιο, περιέχει γενεαλογία τών αυτοκρατόρων και βασιλέων τής Εὐρώπης, πίνακα πατριαρχών, κατάλογο τών μελών τής Ἱερᾶς Συνόδου, ένα «ποικιλοτερπές προσάρτημα» μέ μύθους, αίνιγματα και ποιήματα. Ἀκόμη περιλαμβάνει ιατρικές συμβουλές και οδηγίες «οίκιακῆς οἰκονομίας», κατάλογο έμποροπανηγύρεων που συγκροτοῦνται στήν Ἑλλάδα και «πόστες».

Ή έκδοση του 1820³ περιέχει ένα μεγάλο «Χρονικόν Πρακτικόν» για τά έτη 1798-1842, τήν ιεραρχία τών πατριαρχών και τών μελών τής Ἱερᾶς Συνόδου, ιατρικές συμβουλές για πρώτες βοήθειες και ειδήσεις για τά έμπορικά πανηγύρια και τίς πόστες.

Στά 1820 εκδίδεται στή Βιέννη ένα ακόμη έργο του Ρουσιάδη μέ τίτλο: «Ἡ έλευθέρωσις τών Θηβῶν. Τραγωδία εις πέντε πράξεις...»⁴. Τό έντυ-

1. Δελιαλῆς, *Κατάλογος, Α'*, σ. 194, άρ. 743.

2. Δυστυχῶς δέν σώζεται σήμερα κανένα αντίτυπο. Έτσι, για τό περιεχόμενό του άντλοῦμε πληροφορίες από τό πολύτιμο βιβλίο: *Κατάλογος Γ' σπανίων βιβλίων*, Ἀθήναι 1870, άρ. 205 του Π. Λάμπρου ό όποίος φαίνεται ότι είχε στήν κατοχή του ένα αντίτυπο. Για τήν έκδοση του *Ήμερολογίου* του 1819 διαθέτουμε σχετική μαρτυρία και από τήν *Καλλιόπη Α'* (1819), σ. 8.

3. Σύμφωνα μέ τόν Δελιαλή, *Κατάλογος, Α'*, σ. 194-195, άρ. 744, σώζονται 15 αντίτυπα του *Ήμερολογίου* αυτού, προφανῶς δωρεά του Γ. Ρουσιάδη.

4. Ὁ πλήρης τίτλος είναι: *Ἡ έλευθέρωσις τών Θηβῶν. Τραγωδία εις Πέντε Πράξεις*.

πο αὐτό ἀναγγέλλεται μάλιστα στό περιοδικό *Καλλιόπη* μαζί μέ ἄλλα «βιβλία νεωφανῆ»¹.

Ἀκόμη τήν ἴδια χρονιά τυπώνεται στήν αὐστριακή πρωτεύουσα ἕνα βιβλίο στό ὁποῖο διορθωτής καί ἐπιμελητής τῆς ἔκδοσης εἶναι ὁ Ρουσιάδης. Πρόκειται γιά τό βιβλίο: *Ἡ Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς. Βιβλίον ψυχγωγικόν διά Παῖδας καί Νεανίσκους. Διηρημένον εἰς Τρεῖς Τόμους. ἐκ τῆς ὑπό Ι.Ε. Κάμπτε εἰς τό Γερμανικόν Πέμπτης ἐπιδιορθωθείσης Ἐκδόσεως. ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καθομιλουμένῃ Διαλέκτῳ μεταφρασθέν ὑπό Ἰωάννου Μπιλλάρου. τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἐπιθεωρηθέν δέ καί διορθωθέν ὑπό Γεωργίου Ρουσιάδου καί νῦν τό πρῶτον τύποις ἐκδοθέν Δαπάνῃ καί Προκαταβολῇ τῆς φιλοκάλου Κυρίας Α. Χετζενδόρφερ. Τόμος πρῶτος μετά μιᾶς χαλκογραφικῆς εἰκόνας καί ἑνός Γεωγραφικοῦ Πίνακος. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἰωάννου Σνεῖρερ 1820*².

Ἀνώνυμη βιβλιοπαρουσίαση τοῦ ἔργου αὐτοῦ συναντοῦμε στήν *Καλλιόπη*: «Τοῦτο τό βιβλίον δέν ἔχει χρεῖαν τῶν ἡμετέρων ἐπαίνων· διότι εἶναι ἰκανός ὁ ἔπαινος ἐκεῖνος, ὅταν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Κάμπτη καί ἐξεδόθη εἰς τό Γερμανικόν πεντάκις μέχρι τοῦδε. Ἡ ὕλη τῆς βίβλου εἶναι εἰς ἐρμηνείαν διαλογική· διότι ὁ συγγραφεύς παρίστησί τινα παιδαγωγόν διηγούμενον πρός τούς μαθητάς αὐτοῦ πᾶσαν τήν Ἱστορίαν τούτου τοῦ συμβεβηκότος· δίδει καί τινα νύξιν Γεωγραφίας καί ναυτικῆς, ὅσον ἀνήκει εἰς παῖδας, εἰς κατάληψιν τῆς θέσεως καί ἀποστάσεως τῆς Ἀμερικῆς. Τό δέ πᾶν ἔργον εἶναι ἠθικόν, ἐκ τῶν συμβεβηκότων ποριζόμενον. Ὅθεν ἔστω χάρις τῷ μεταφραστῇ καί τῷ ἐπιδιορθωτῇ...»³.

Δύο χρόνια ἀργότερα (1822) κυκλοφορεῖ στήν Πέστα *Ἡ Πάργα. Ποίημα Ι.Α. Βενέτου... ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τήν καθομιλουμένην ἡμῶν Γλῶσσαν ἐλευθέρως μετενεχθέν καί τό Πρῶτον τύποις ἐκδοθέν ὑπό Γεωργίου τοῦ Ρουσιάδου*⁴.

Στά 1829 ὁ Κοζανίτης λόγιος τυπώνει δύο ἀκόμη ἔργα του. Τό πρῶτο στήν Πέστα μέ τίτλο: *Νέον Ἀλφαβητάριον καί Ἀναγνώσεως Προπαιδεῖα*

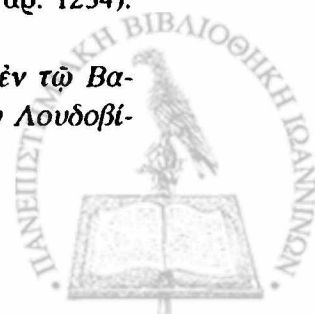
ὑπό Γεωργίου τοῦ Ρουσιάδου. Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ κατά τό Πρωτότυπον τοῦ Κυρίου Κ.Φ. Βάϊσσε ἐλευθέρως μεταφρασθεῖσα καί τό πρῶτον Τύποις ἐκδοθεῖσα. Δαπάνῃ φιλογενεστάτου τινός Μακεδῶνος. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας. ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Τυπογραφίας τοῦ Ἰωάννου Σνεῖρερ 1820.

1. *Καλλιόπη*, Β' (1820), σ. 223.

2. Τήν ἴδια χρονιά κυκλοφόρησε ὁ δεύτερος καί τρίτος τόμος. (Γκίνης, ὁ.π., ἀρ. 1234).

3. *Καλλιόπη*, Β' (1820), σ. 104.

4. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι: *Ἡ Πάργα. Ποίημα Ι.Α. Βενέτου, ἑκατοντάρχου ἐν τῷ Βασιλικῷ Τάγματι τῶν ἐγκρίτων Στρατηγῶν. Ἰππέως τῶν Ταγμάτων τοῦ τε ἁγίου Λουδοβί-*

εις Χρησιν τῶν Κοινῶν τῆς Ἑλλάδος Σχολείων διὰ Τέκνα ἀπό 5 ἕως 10 Ἑτῶν¹. Τό δεύτερο ἀνώνυμα στή Βενετία μέ τίτλο: Δρομοδείκτης τῶν ἀκολούθων ὀκτώ μερῶν².

Ὁ Δρομοδείκτης, παρότι ἐκδόθηκε ἀνώνυμα, καλῶς ἔχει προσγραφεῖ στόν Κοζανίτη λόγιο. Γιά τήν ἀπόδοση τοῦ ἔργου αὐτοῦ στόν Ρουσιάδη συνηγορεῖ, κατά τή γνώμη μας, καί ἡ παρουσίαση τοπωνυμίων τῆς ἐποχῆς μέ τίς ἀντίστοιχες ὀμηρικές ὀνομασίες. Καί ἡ εὐχέρεια μέ τήν ὁποία παραπέμπει στά ἔργα τοῦ Ὀμήρου σίγουρα πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στή μακρόχρονη ἐνασχόλησή του μέ αὐτόν.

Στά 1833 ὁ Ρουσιάδης τυπώνει στή Βιέννη ἕναν ὕμνο γιά τόν Ὅθωνα μέ τίτλο: *Lob-und Freude-gesang der Griechen [...]* Ὕμνος τῶν Ἑλλήνων ἐπί τῇ Ἐκλογῇ καί Ἀναγορεύσει τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ΟΘΩΝΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ τῆς Ἑλλάδος συντεθείς μέν ὑπό Γ. τοῦ Ρουσιάδου ῥυθμισθείς δέ ῥυθμῶ Ἐμβατηρίῳ ὑπό Β. Ραδαρτίγγερ. Ἐν Βιέννῃ, 1833.

Ὁ ὕμνος αὐτός, «τυπωμένος εἰς φύλλον», ἀποτελεῖται ἀπό ἕξι στροφές ἀπό τίς ὁποῖες παραθέτουμε τήν πρώτη.

Χαῖρε πατρίς! ἔχεις τόν Ἄνακτά σου
καί δι' αὐτοῦ παῦσιν εἰς τά δεινά σου
Ὅθωνος παρουσία
Διχόνοι' Ἀναρχία
Φατριασμῶν Μανία
Ἐκλείπει ὡς καπνός³.

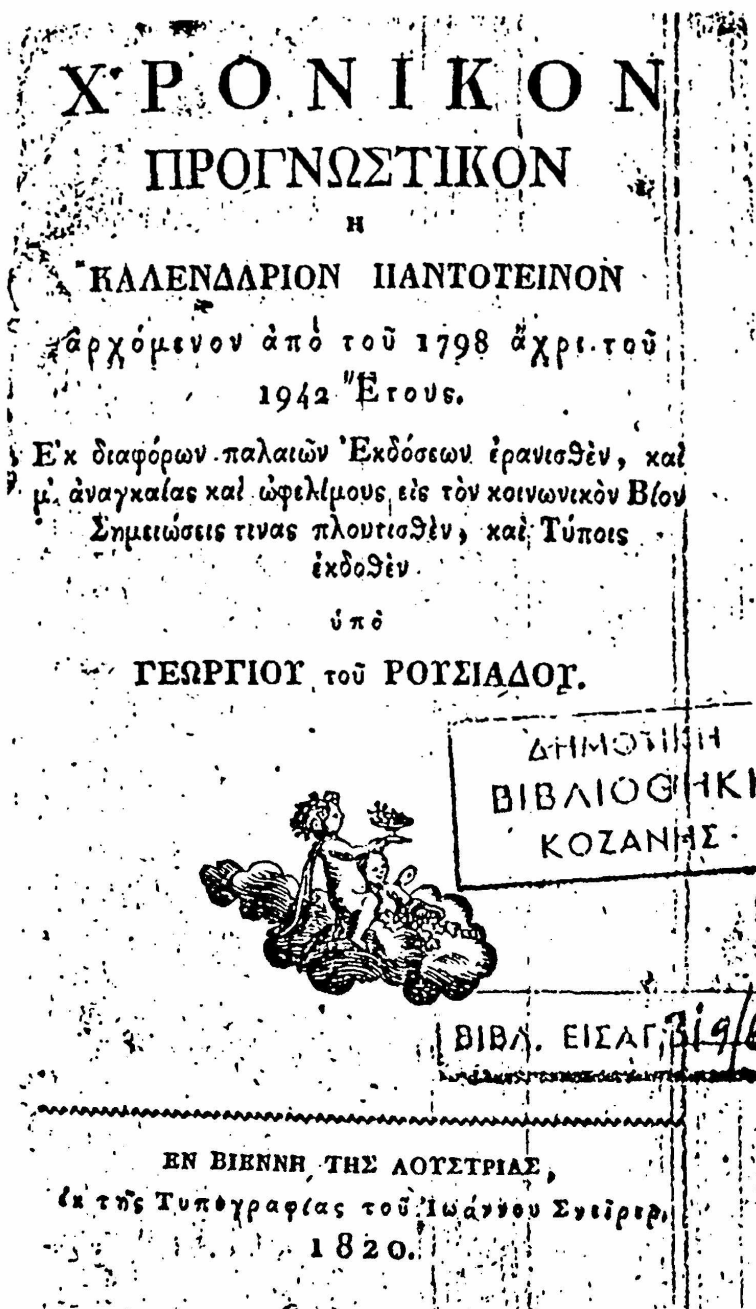
κοι καί τῆς ἐντίμου Λεγεῶνος Μέλους τῆς φιλοτεχνικῆς καί τῆς βασιλικῆς ἀκαδημαϊκῆς Ἑταιρείας τῶν Παρισίων κ.τ.λ. Χάριν τῶν Παργίων ἐν Παρισίοις ἐκδοθέν καί ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τήν καθομιλουμένην ἡμῶν Γλῶσσαν ἐλευθέρως μετενεχθέν καί τό Πρῶτον Τύποις ἐκδοθέν ὑπό Γεωργίου τοῦ Ρουσιάδου. Ἐν Πέστα. Ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τυπογραφείου τοῦ εὐγενοῦς Ματθαίου Τράττηερ ἐκ Πετρούζης. αωκβ'.

1. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι: Νέον Ἀλφαβητάριον καί Ἀναγνώσεως Προπαιδεία εἰς Χρησιν τῶν κοινῶν τῆς Ἑλλάδος Σχολείων διὰ Τέκνα ἀπό 5 ἕως 10 Ἑτῶν συντεθέν καί Τύποις τό πρῶτον ἐκδοθέν ὑπό Γεωργίου τοῦ Ρουσιάδου Δαπάνη τοῦ φιλογενεστάτου κυρίου Ζήση Σ[ωτηρίου] τοῦ Ἑλλήνος. Ἐν Πέστη τῆς Οὐγγαρίας 1829. Παρά τῷ εὐγενεῖ Ι.Μ. Τράττηερ καί Στεφάνῳ ἀπό Καρόλυ.

2. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι: Δρομοδείκτης τῶν ἀκολούθων ὀκτώ μερῶν. Μεθ' ἀξιολόγων ἵποσημειώσεων τοῦ καθενός μέρους. Πελοποννήσου, Βοιωτίας, Ἀττικῆς, Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Μπόσνας, Μακεδονίας καί Θράκης. Ἐν Βενετία. Παρά Μιχαήλῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. 1829.

3. Νά σημειώσουμε ἐδῶ ὅτι σέ διπλανή στήλη παρατίθεται ἀκριβῶς ἡ ἴδια στροφή, ἀλλά μέ λατινικούς χαρακτήρες (Hère Patris! échis ton Anacta-su). Τό ἴδιο γίνεται καί μέ τίς ὑπόλοιπες πέντε στροφές.

Εἰκ. 4. Προμετωπίδα ἀπὸ τὸ Χρονικόν Προγνωστικόν (1820)
τοῦ Γ. Ρουσιάδη.

Νέον

Ἀλφάβητάριον

καὶ

Ἀναγνώσεως Προπαιδεία

Εἰς Χρῆσιν τῶν κοινῶν τῆς Ἑλλάδος Σχολείων
διὰ Ἕκνα ἀπὸ 5 ἕως 10 ἑτῶν

συντεθεὲν καὶ Τύποις τῆ πρώτῳν ἐκδοθεὲν
ὑπὸ

Γεωργίου τοῦ Ρουσιάδου.

Διπλῆ τοῦ φιλογενεσιῶτου κυρίου

Ζήση Σ. τοῦ Ἑλληνοε

ἐν Πέστη τῆς Οὐγγαρίας

1829.

Γ' Βαπ. 10784.

Παρι τῷ εὐγενεῖ Γ. Μ. Τράττερ καὶ Στεφάνη ἀπὸ Καρόλυ.

Εἰκ. 5. Προμετωπίδα ἀπὸ τὸ Νέον Ἀλφάβητάριον
τοῦ Γ. Ρουσιάδη.

Ἐνα χρόνο ἀργότερα ὁ Κοζανίτης λόγιος τυπώνει στή Βιέννη ἕνα ἀκόμη ἔργο του μέ τίτλο: *Praktische Grammatik der neuhellenischen Sprache, Wien, Gedruct bei Antony Haykul 1834.*

Στά 1838 κυκλοφορεῖ στή Βιέννη ἕνα ἄλλο ἔργο τοῦ Ρουσιάδη μέ τίτλο: *Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν Πέρσαις. Τραγωδία ἐν τρισί πράξεσι ἐκ τοῦ Ἰταλιστί δράματος τοῦ ἀββᾶ Μεταστασίου ἐν δεκαπεντασுλλάβῳ μέτρῳ ἐλευθέρως μεταφρασθεῖσα... καί τό πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα. Ἐν Βιέννῃ 1838. Κατά τήν Τυπογραφίαν τοῦ Ἀντωνίου Βέγκω¹.*

Ὁ κύκλος τῶν τυπωμένων ἔργων τοῦ Κοζανίτη λογιῶν θά ὀλοκληρωθεῖ μέ ἄλλα δύο πού θά ἐκδοθοῦν τό 1848 στήν Ἀθήνα.

Τό πρῶτο ἐπιγράφεται *Ὁμήρου Ὀδυσσεΐας ἀκριβῆς παράφρασις δεκαπεντασுλλάβῳ ῥυθμῷ²*. Τό δεύτερο, ἔμμετρο καί αὐτό, λιγότερο γνωστό, ἀλλά πολύ πιό ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ *Μαυρομουσουροκοδράδα* τό ὁποῖο ὑπογράφει μέ τό ψευδώνυμο ὁ αὐτοχθονοετερόχθων φιλέλλην ΔΟΥΡΑΙΣΗΣ³ καί τό ἀπευθύνει «πρός τοὺς αὐτονόμους καί ἀπό τοὺς Ἐχθρούς τῆς Ἑλλάδος ἀποπλανωμένους Πολιτικούς καί Ὀπλαρχηγούς Ἑλληνας».

Στό φυλλάδιο αὐτό ὁ Ρουσιάδης συμβουλεύει τοὺς Ἑλληνας νά ἀνοίξουν ἀμέσως τά μάτια τους καί νά μή δίνουν πίστη στίς πλάνες ὑποσχέσεις τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολίτευσης, γιατί «ἀλλέως σεῖς καί ἡ Πατρις συγχρόνως θά χαθῆτε». Ἐκεῖνο ὁμως πού ἐντυπωσιάζει περισσότερο τόν ἀναγνώστη τῆς *Μαυρομουσουροκοδράδας* εἶναι ἡ πρωτοφανῆς ὀξύτητα μέ τήν ὁποία ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀγγλικοῦ κόμματος καί κυρίως κατά τῆς προσωπικῆς φατρίας τοῦ Μαυροκοδράτου⁴.

Τό ἀπόσπασμα πού ἀκολουθεῖ εἶναι ἀρκετά ἀποκαλυπτικό⁵.

εἶν' Ὑποκείμεν' ἀσεβῆ, φαρμακεροί Σκορπίοι,
Τούρκων Σπορά, Τούρκων Γονή, καί Τούρκων πιά ἀχρεῖοι
Λέγουν ὅτ' εἶναι Χριστιανοί, καί τόν Χριστόν πιστεύουν
ἀλλά Μωάμεθ ὀπαδοί εἶναι, αὐτόν λατρεύουν.

1. Γκίνης, δ.π., ἀρ. 3006.

2. Γκίνης, δ.π., ἀρ. 4797.

3. Πρόκειται γιά ἀναγραμματισμό τοῦ ἐπωνύμου του ΡΟΥΣΙΑΔΗΣ.

4. Γιά τίς φατρίες καί τά κόμματα τῆς ἐποχῆς βλ. John A. Petropoulos, *Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece 1833-1843*. Princeton University Press 1968, πού ἐκδόθηκε σέ δύο τόμους (Α, 1985, Β, 1986), μεταφρασμένο στά ἑλληνικά, ἀπό τό Μορφωτικό Ἰδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας [*Πολιτική καί συγκρότηση Κράτους στό ἑλληνικό Βασίλειο (1833-1843)*]. τ. Α', σ. 325-334, 512-523 καί 551-559.

5. *Μαυρομουσουροκοδράδα*, σ. 4.

Ἕλληνας οἱ Οὐτιδανοὶ τὸν ἑαυτὸν τους κράζουν,
 ἐν ᾧ Ἕλλήνων τὸν Χαμόν νυχθημερὶ σπουδάζουν
 ὥστε ποτέ πλέον Ἑλπίς καμμία Σωτηρίας
 νά μὴ σᾶς μείν' ἀλλὰ Ζωὴ παντοτεινῆς Σκλαβίας.
 Παγίδας στήνουν σας παντοῦ, κλώθουν Δεσμὰ Δουλείας,
 Κνώδαλα τ' Ἀσιατικά, μέ Πρόσχημα φιλίας.
 Τέτοιοι εἶναι ὅλ' αὐτοὶ Μουσοῦροι¹, Μουσουράτοι
 Μαυρομουσουρουμουσουρτοὶ, Τουρκοκοδραβιονάτοι.²

Ἐκτός ἀπὸ τὰ τυπωμένα ἔργα του ὁ Ρουσιάδης ἄφησε καὶ ἀρκετὰ ἀνέκδοτα τὰ ὁποῖα μᾶς περιγράφουν ὁ Γουναρόπουλος καὶ ὁ Λιούφης.

Τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι:

1) Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐρανισθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τοῦ F. Schoell καὶ τοῦ ἰταλικοῦ τοῦ Σ. Τυπάλδου, ἀφικνουμένη μέχρις ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

2) Περί διαλέκτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἰδίως τῆς τοῦ Ὀμήρου.

3) Ἐμπειρικῆς ψυχολογίας παρεκβολαί, ἐρανισθεῖσαι καὶ ἐν Ἀθήναις ἑλληνισθεῖσαι ἐκ διαφόρων συγγραμμάτων τῶν ἀρίστων Γερμανῶν φιλοσόφων.

4) Λεξικὸν Ἑλληνογερμανικόν.

5) Συντακτικὸν ἑλληνικὸν μετὰ προπαιδευμάτων παραφράσεως ἐκ τῆς νῦν εἰς τὴν πάλαι ἑλληνικῆν.

6) Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς, Ἀλγέβρας καὶ Γεωμετρίας.

7) Κατήχησις ἱερά πρὸς διδασκαλίαν τῶν παιδῶν³.

Σύμφωνα πάντα μέ τούς ἴδιους βιογράφους του ὁ Ρουσιάδης εἶχε συγγράψει καὶ τρία ἀκόμη ἀτελῆ χειρόγραφα πού εἶναι: α) Σύνοψις ἑλληνικῆς Γραμματικῆς· β) Σύνοψις ἠθικῆς Φιλοσοφίας, Φυσικῆς καὶ Γεωγραφίας καὶ γ) Αἰσθητικὴ κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ⁴.

Στὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Κοζανίτη λογίου πρέπει νά συμπεριλάβουμε καὶ τὸν *Χεῖμαρρον τῶν Χρόνων*. Γιά τό ἔργο μάλιστα αὐτό προηγήθηκε ἡ σχετικὴ εἶδησις σέ δύο ἑλληνικά περιοδικά πού ἐκδίδονται ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στή Βιέννη.

1. Ὁ Μουσοῦρος ἦταν πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας στήν Ἑλλάδα. Βλ. John Petropoulos. *Πολιτικὴ καὶ συγκρότηση Κράτους*, τ. Α', σ. 478, σημ. 156.

2. Τό τελευταῖο δίστιχο ὁ Ρουσιάδης τό ἐπαναλαμβάνει καὶ πάλι παρακάτω ἀντικαθιστώντας τὴν τελευταία λέξη *Τουρκοκοδραβιονάτοι* μέ τὴν *Κοδροτουρκαγγλεζάτοι*.

3. Γουναρόπουλος, *δ.π.*, σ. 561.- Λιούφης, *δ.π.*, σ. 221.

4. Ὁ.π.

Πιό συγκεκριμένα στὸν *Φιλολογικὸ Τηλέγραφο* τοῦ 1818 ὁ Ρουσιάδης γνωστοποιεῖ στὸ «Πανελλήνιον» ὅτι «τελειώσας, Θεία συνάρσει, τὴν παράφρασιν τῆς Ἰλιάδος[...] ἔκρινα εὐλογον νά ἐκδώσω ἐν τῷ μεταξύ, μεταφράσας ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, ἕναν χρονολογικόν Πίνακα «Χεῖμαρδρον τῶν Χρόνων» ἐπιγραφόμενον, ἀπὸ κτίσεως Κόσμου ἄχρι τοῦ 1816 Σωτηρίου ἔτους ἐκτεινόμενον, καὶ παριστάνοντα τὴν ἀρχὴν καὶ καταγωγὴν ἐκάστου τῶν γνωστῶν τῆς Οἰκουμένης κυρίων Ἐθνῶν, τοὺς εἰς αὐτὰ ἐν παντὶ τῷ καιρῷ καὶ τρόπῳ διαπρέψαντας καὶ διαπρέποντας ἐνδόξους ἄνδρας, Διοικήσεων τρόπους, καὶ μεταβολάς, ἀξιωματηνεύτους μάχας, κατὰ καιροὺς αὐξήσεις καὶ ἐλαττώσεις διαφόρων βασιλειῶν, Αἰρέσεων ἀρχάς, ἀξιόλογα συμβάντα ἐν τῇ Κοσμοστορίᾳ, παντοίας ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις, Ἐπιστημῶν προόδους κ.τ.λ.»¹.

Γιὰ τὴν καλύτερη μάλιστα κατανόηση τοῦ Πίνακα ὁ Ρουσιάδης θά ἐξέδιδε ταυτόχρονα καὶ «ἐν φυλλάδιον εἰς τρεῖς περιόδους διηρημένον».

Ἡ εἶδησις αὐτὴ, μὲ ἡμερομηνία 6 Ἀπριλίου 1818, ἀποσκοποῦσε ἀκόμη καὶ στὴν κατοχύρωση τοῦ θέματος, ὅπως δείχνει ἡ καταληκτικὴ τῆς φράσης: «Ὅθεν εἰδοποιεῖται τὸ Πανελλήνιον, διὰ νά μὴ μεταχειρισθῆ καὶ ἄλλος τις τὸ αὐτὸ ἔργον».

Ὅμως, τὸ ἴδιο ἔργο, μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τίτλο, εἶχε ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν Νεόφυτο Δοῦκα τὸ 1805² γεγονός πού ἀγνοοῦσε ὁ Κοζανίτης λόγιος, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος δημόσια παραδέχεται σὲ κείμενο πού φιλοξενήθηκε στὸ περιοδικό *Καλλιόπη*: «Κατὰ τὸ 1818 Ἔτος εἰδοποιήθησαν διὰ τοῦ Φιλολογικοῦ Τηλεγράφου πάντες οἱ Ὁμογενεῖς, ὅτι μεταφράσας ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ τὸν Χρονολογικόν Πίνακα *Χεῖμαρδρον τῶν Χρόνων* ἐπιγραφόμενον, εἶχον Σκοπὸν νά ἐκδώσω αὐτόν· ἀλλὰ παρητήθη ἀπὸ τὸ Ἔργον μαθὼν ἐν τῷ μεταξύ, ὅτι ὁ Πίναξ οὗτος ἐξεδόθη ποτέ ὑπὸ τοῦ Πανοσιοελλογιμωτάτου κυρίου Νεοφύτου Δοῦκα»³.

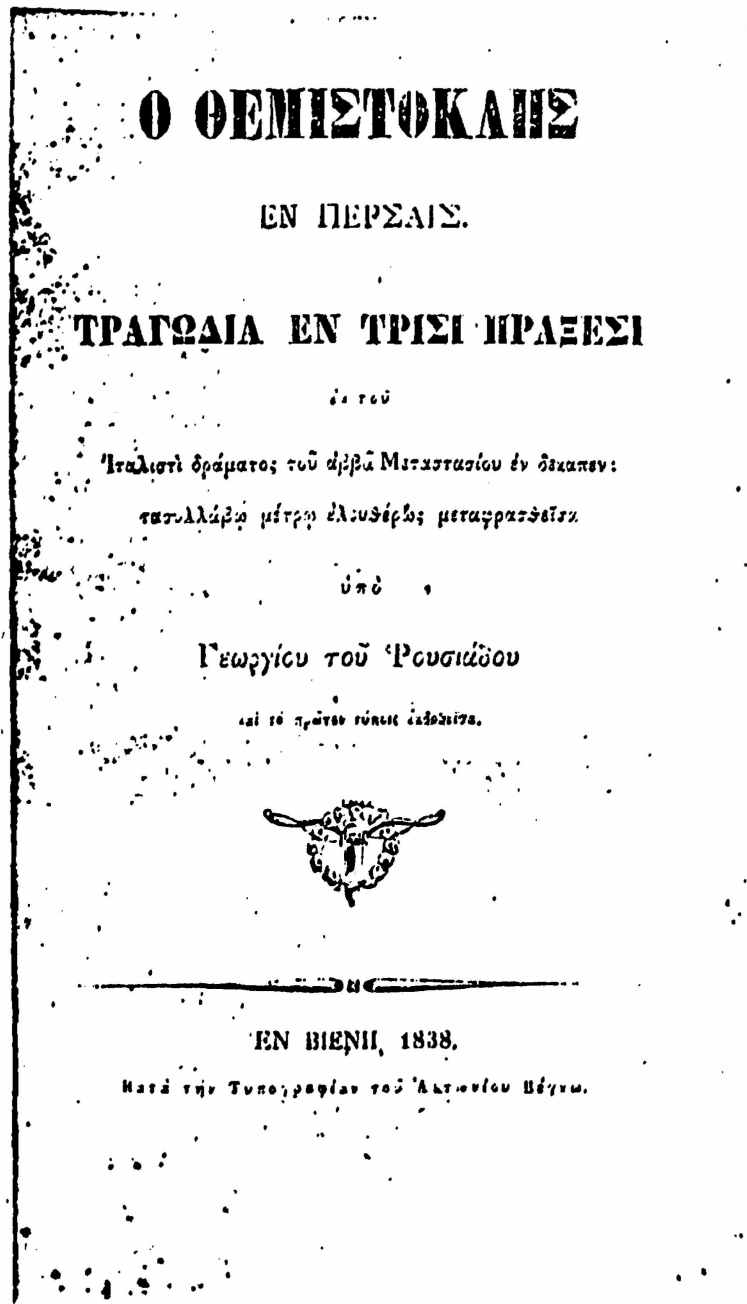
Τὸ παραπάνω ἀπόσπασμα ἀποτελεῖ τὸν πρόλογο τῆς δεύτερης «εἶδησης» μὲ τὴν ὁποία ὁ Ρουσιάδης ἀναγγέλλει τὴν ἐκτύπωση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, παρότι εἶχει προηγηθεῖ ἡ ἐκδοσὴ του ἀπὸ τὸν Νεόφυτο Δοῦκα. Κι αὐτὸ ἐπειδὴ «ὑπὸ τοῦ φιλογενεστάτου Ἄνδρός τούτου[...] παρακινήθεις ἵνα ἐκτελέσω τὴν ὑπ' ἐμοῦ ἀγγελθεῖσαν Ἐκδοσιν, ὡς τοῦ ὑπὸ τῆς Σοφολο-

1. Φ.Τ., 11 Ἀπριλίου 1818, σ. 66.

2. *Χεῖμαρος τῶν Χρόνων* ἦτοι εἰκονικὴ παράστασις τῆς Γενικῆς Ἱστορίας ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῆς 1η' ἑκατοστῆς μεταφρασθεῖσα τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Νεοφύτου Δοῦκα ἀφιερωθεῖσα δὲ τοῖς εὐγενεστάτοις Ἄρχουσι κυρίῳ Γεωργίῳ καὶ κυρίῳ Νικολάῳ τοῖς Φιλιππέσκοις.

3. *Καλλιόπη*, Β' (1820), σ. 222.

Εικ. 6. Προμετωπίδα τῆς τραγωδίας 'Ο Θεμιστοκλῆς ἐν Πέρσαις,
πού μετέφρασε ὁ Γ. Ρουσιᾶδης.

ὍΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ

ΑΚΡΙΒΗΣ ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΤΑΣΥΛΛΑΒΩ ΡΥΘΜΩ.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ ΠΟΛΛΩΝ ΡΗΣΕΩΝ, ΕΚ
ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΥΠΟΜΗΜΑΤΙΣΜΩΝ ΕΡΑΝΙΣΘΕΙΣΩΝ, ΑΝΑΓΚΑΙΩΝ
ΚΡΙΤΙΚΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

Ἰ π δ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΡΟΥΣΙΑΔΟΥ.

*Καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης ἐν τῇ κατὰ Βιέννην
Καισαροβασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν, καὶ δι-
δασκάλου ἐν τῇ τῶν ἀρατολικῶν Γλωσσῶν.*

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

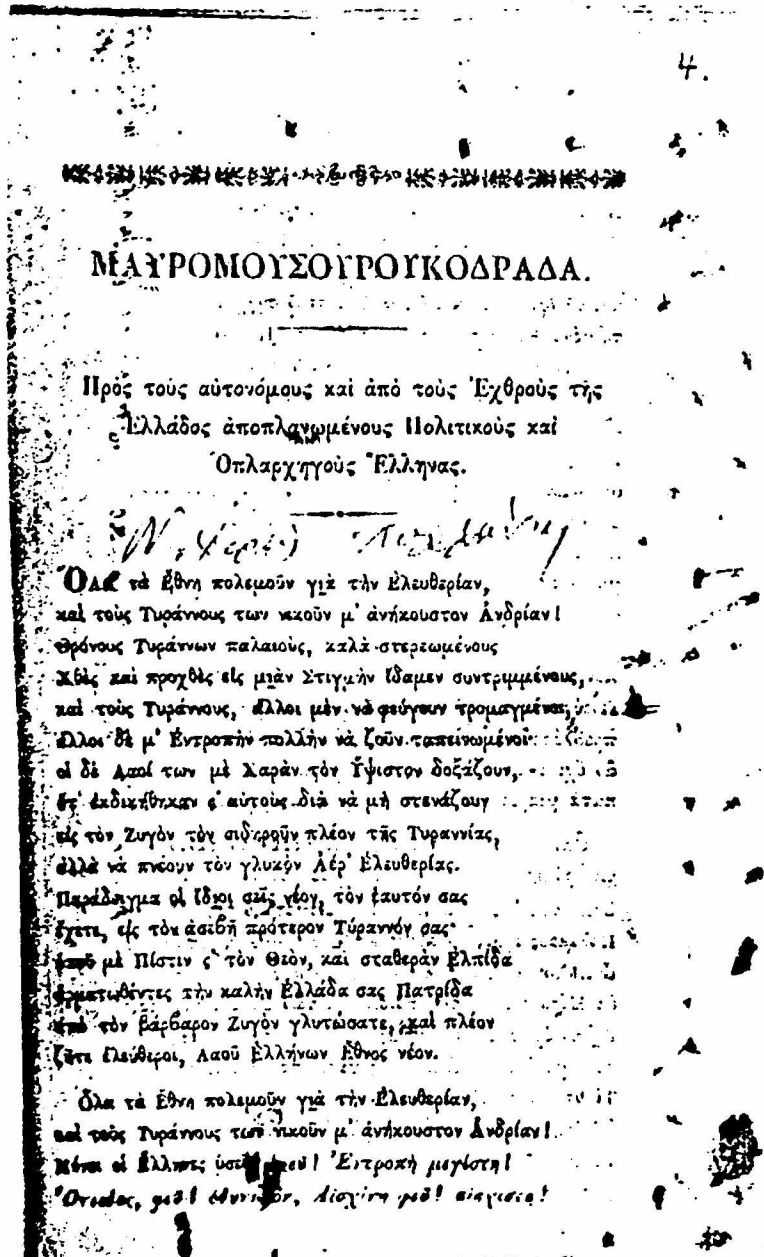
ΤΥΠΟΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

(Ὁδὸς Ἑρμοῦ ἀνω τῆς Καπνικαίας).

Τῷ 1848. σ. Ε.

Εἰκ. 7. Προμετωπίδα τῆς Ὀδύσσειας τοῦ Ὁμήρου
πού παραφράσε καὶ ἐξέδωσε ὁ Γ. Ρουσιάδης.

Εἰκ. 8. Ἡ πρώτη σελίδα ἀπὸ τῆ Μαυρομουσουροικοδράδα.

γιότητός του ἐκδοθέντος Πίνακος ἐκείνου ἀτελοῦς ὄντος ὡς πρὸς τὴν Γερμανιστί Δευτέραν ἔκδοσιν τὴν κατὰ τὸ 1818 γεγонуῖαν...»¹.

Ἡ εἶδησις αὐτή, μέ ἡμερομηνία 1820 τῆ α΄ Δεκεμβρίου, τελειώνει μέ τὴν ἔκκληση τοῦ Ρουσιάδη γιά ἐγγραφή συνδρομητῶν, οἱ ὁποῖοι θά μποροῦν νά ἀπευθύνονται στούς κατὰ τόπους ἀνταποκριτές τὰ ὀνόματα τῶν ὁποῖων ἀναγράφονταν στόν κατάλογο πού ἀκολουθοῦσε.

Ὅμως τὸ ἔργο αὐτό δέν εἶδε τελικά τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, γιά ἀγνωστους, ὡς σήμερα, λόγους².

Τέλος, στά παραπάνω ἔργα, πρέπει νά προσθέσουμε και ἄλλα πέντε, ἀγνωστα ὡς σήμερα, πονήματά του. Ἀπό αὐτά τὰ τέσσερα, ὅπως μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Ρουσιάδης στήν ἀλληλογραφία του μέ τόν Μιχ. Βασιλείου, εἶναι μεταφράσεις γερμανικῶν ἔργων καί φέρουν τούς παρακάτω τίτλους: 1) Ἐθνική οἰκονομία· 2) Πολιτεύματος οἰκονομία καί ταμειευτική· 3) Ἀστυνομική ἐπιστήμη καί 4) Περί Ἐλευθερίας και εὐνομίας τῶν λαῶν.

Γιά τὸ πέμπτο ἔργο τοῦ Ρουσιάδη, ἂν και δέν μᾶς παραδίδεται ὁ τίτλος, μποροῦμε, στηριζόμενοι καί πάλι σέ ἔμμεσες πληροφορίες του, νά ὑποστηρίξουμε ὅτι πρόκειται γιά παιδαγωγικά μαθήματα, ἂν ἀποδίδουμε σωστά τὰ ὅσα ἔγραφε ὁ Κοζανίτης λόγιος σέ μιά ἐπιστολή του πρὸς τὸ Μιχ. Βασιλείου.

Συγκεκριμένα, ἀπαντώντας στόν Ἠπειρώτη μεγαλέμπορο, σημειώνει ὅτι τῶ Κ(υρί)ῳ Κομμητᾷ εἶπον τούς ἀσπασμούς σας, καί ὅσα περαιτέρω μοί ἐδιορίζατε νά εἰπῶ, μοί ἀπεκρίθη δέ ὅτι κατωτέραν τιμὴν δέν ἤμπορεῖ νά κάμη κατὰ τὸ παρόν[...] ἐν ὅσῳ δέν ἐκτυπωθῆ ὄλον τὸ πόνημά του καί τότε πωλῆ μόνον εἰς ὅσους τῶ ἐμβάσῳσι πρῶτον τὴν τιμὴν τῶν ὅσα σώματα θεωρήσουσι νά ἀγοράσωσι[...] Καί λίγο πιο κάτω ἀνέφερε ὅτι τὸ αὐτὸ πόνημα (πλὴν τῆς μυθολογίας, γενικῆς ἱστορίας, γραμματικῆς καί τῶν τριῶν τόμων συλλογῆ τῶν παλαιῶν συγγραφέων περιεχόντων) ἔχω καί ἐγὼ πρὸ δυσῖν ἐτῶν ἤδη συντεταγμένον καί κεῖται νεκρόν εἰς τὸ κιβώτιον³.

1. Ὁ.π., σ. 222.

2. Ἀπό ὅσα γνωρίζουμε εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις, ὅπου παραμένει ἀνέκδοτο ἓνα σύγγραμμα μετά τῆ σχετικῆ προκήρυξη γιά ἐκτύπωσή του μέ τῆ μέθοδο προεγγραφῆς συνδρομητῶν. Μιά τέτοια χαρακτηριστικὴ περίπτωση ἀποτελεῖ ἡ ἀνέκδοτη *Λογικὴ καί Μεταφυσικὴ* τοῦ Ἀθανασίου Ψαλῖδα, παρότι στό ὁμώνυμο ἀρχεῖο του διασώθηκαν μιά χειρόγραφη ἔκκληση γιά ἐγγραφή συνδρομητῶν καί ἓνας χειρόγραφος ἐπίσης, κατάλογος συνδρομητῶν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καί Θράκη. Βλ. Κων. Διαμάντης, «Ὁ Ἀθανάσιος Ψαλῖδας καί τὸ ἀρχεῖον του», *Δελτίον Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας*, 16(1962), σ. 305-309.

3. Βλ. ἐπιστολή Γ. Ρουσιάδη ἀπὸ Πέστα πρὸς Μιχ. Βασιλείου στό Φιοῦμε, μέ ἡμερομηνία 12/24 Μαΐου 1824, ΓΑΚ, Ἀρχεῖον Μιχ. Βασιλείου, φ. 197, ἀρ. ἐγγρ. 174.

Μέ βάση τά παραπάνω εύκολα κανείς μπορεί νά ταυτίσει τό «άνώνυμο» αυτό έργο του Ρουσιάδη μέ τά *Παιδαγωγικά Μαθήματα* του Στεφάνου Κομμητᾶ πού εκδόθηκαν στην Πέστα από τό τυπογραφείο του Τράτνερ κατά τά έτη 1827-1828¹.

Τόσο όμως τό πόνημα αυτό όσο και τά τέσσερα προηγούμενα παρέμειναν τελικά ανέκδοτα, παρότι ο Κοζανίτης λόγιος αρχικά πίστευε ότι θά φθάσουν εύκολα στό τυπογραφείο και ακόμη εύκολότερα θά πωληθούν *ώς ζεστόν ψωμί*. Η συνδρομή πού ζήτησε από τον Μιχ. Βασιλείου δέν έφερε τά αναμενόμενα αποτελέσματα. επειδή, όπως χαρακτηριστικά ανέφερε ο Ήπειρώτης μεγαλέμπορος *τινές τών φίλων ιδόντες τά αντίγραφα δέν ένέκριναν τό ύφος και τον κάλαμόν του*².

Κρίνοντας τώρα τό όγκοδέστατο και πολυποίκιλο έργο του Ρουσιάδη μπορεί κανείς νά προχωρήσει σε δύο βασικές διαπιστώσεις: 1) Τό μεγαλύτερο μέρος τών συγγραφικών του δραστηριοτήτων είναι παραφράσεις έργων τής γερμανικής και τής αρχαίας ελληνικής γραμματείας και 2) τά περισσότερα από τά συγγράμματά του είναι έμμετρα σε ιαμβικούς δεκαπεντασύλλαβους στίχους μέ *δμοισκαταληξία*.

Οί δραστηριότητες όμως του Κοζανίτη λόγιου δέν έξαντλούνται στην παρουσίαση του πλούσιου συγγραφικού του έργου. Θά ήταν, λοιπόν, μεγάλη παράλειψη αν δέν μνημονεύαμε τίς υπηρεσίες πού προσέφερε ο Ρουσιάδης στην ιδιαίτερη του πατρίδα κυρίως για τον έμπλουτισμό τής σχολικής τής βιβλιοθήκης, όπως οί ίδιοι οί συμπατριώτες του αναγνωρίζουν στό κείμενο πού ακολουθεί.

«Έχοντες δέ πρό όφθαλμών τήν Φιλοκαλίαν, Φιλογένειάν τε και τό Φιλόπατρι του έλλογίμου Συμπολίτου ήμών κυρίου Γεωργίου του ΄Ρουσιάδου, έξ ών έβοήθησεν εκ μόνης Προαιρέσεως φιλοκάλου εις Πλουτισμόν τής εν τή Πατρίδι ήμών Βιβλιοθήκης, δι' ών έξ ιδίων τε πόνων έξαπέστειλεν Βίβλων, και διαφόρων άλλων Συγγραμμάτων, εκρίναμεν δικαιον και εύλογον ίνα επιφορτίσωμεν αυτόν και τήν Φροντίδα του συνάγειν επιμελώς, όσατε έτερα Βιβλία διά του Τύπου νεωστί έξεδόθησαν, και

1. Γκίνης, δ.π., όρ. 1691-1698 και 1778-1782.

2. Βλ. έπιστολή Μιχ. Βασιλείου προς τον Γρηγόριο Κωνσταντά, μέ ήμερομηνία 19 ΄Ιανουαρίου 1829. *Κόπια Γραφών*, ΓΑΚ, ΄Αρχείον Βλαχογιάννη, όρ. χειρογράφου 110, σ. 80. Στην ίδια σελίδα τής παραπάνω έπιστολής ο Ήπειρώτης μεγαλέμπορος παρέθετε και τή δική του γνώμη σημειώνοντας ότι *τό ύφος του εις τό γράφειν τήν άπλήν αυτήν γλώσσαν μας (όσον ήμπορώ νά διακρίνω) δέν έχει χάριν και γλαφυρότητα, δι' ότι κλίνει κάμποσον εις τον μακαρονισμόν μεταχειριζόμενος ένίοτε και κάποιαν στριφνότητα εις τας εκφράσεις του*.

ἴσα ἤδη ἐκδίδονται ἢ καὶ ἐκδοθήσονται ἐχομένως διανεμόμενα δωρεάν παρὰ Ἐκδοτῶν φιλογενῶν τε καὶ φιλελλήνων, καὶ ἴσα τῶν προεκδεδομένων εὐρεθῆ τις φιλογενῆς ἀγαθοπροαίρετος ἵνα εἰς τὴν προδιαληφθεῖσαν Βιβλιοθήκην τὴν ἐν τῇ Πατρίδι ἡμῶν Κοζάνη νεοσυστάσαν ἀφιερῶσιν εἰς ψυχικὴν αὐτοῦ Σωτηρίαν καὶ εἰς Μνημόσυνον αἰώνιον[...] δυνάμει τοῦ παρόντος ἡμῶν ἐνυπογράφου ἐπιτροπικοῦ Γράμματος ἀποκαθιστῶμεν Ἐπίτροπον τὸν προῤῥηθέντα φιλογενέστατον καὶ ἐλλόγιμον ἡμῶν Συμπολίτην κύριον Γεώργιον τὸν Ῥουσιάδην, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας διατρίβοντα, εἰς τὸ φροντίζειν τοῦ λοιποῦ περὶ πάντων ὧν ἀνωτέρων προδιελάβομεν»¹.

1. Καλλιόπη, Β' (1820), σ. 106. Στὴν προηγούμενη σελίδα τοῦ περιοδικοῦ εἶναι δημοσιευμένο ἓνα κείμενο τοῦ Ρουσιάδη στό ὁποῖο φανερώνει ὅτι ἀποδέχεται «εὐγνωμόνως δυνάμει τοῦ ἐπιτροπικοῦ» τὴν πρόταση τῶν συμπολιτῶν του.

RÉSUMÉ

GEORGIOS ROUSIADIS COMMERÇANT ET ÉRUDIT DE KOZANI

par

Georges Papageorgiou

La présente étude est consacrée aux activités de composition et d'édition des ouvrages et à celles concernant le commerce du négociant et érudit G. Rousiadi. Nous nous basons sur les informations provenant des archives du grand négociant Epirote Michel Vasiliou (Archives générales d'Etat) ainsi que sur les périodiques des années antérieures à la révolution: Hermès o Logios, Kalliopé, Ellénikos Télégraphos et Philologikos Télégraphos.

En gros on pourrait soutenir que G. Rousiadis échoua dans l'exercice du métier de commerçant. La première fois en 1802 à Peste en Hongrie où, à l'âge de 19 ans, il débuta dans ses activités commerciales et où le manque d'instruction commerciale nécessaire le mena à la faillite. Il en fut de même à Vienne en 1815 quand Rousiadis pour une deuxième fois déploya une activité commerciale intense mais il fut conduit de nouveau à la banqueroute et un peu plus tard à la prison à cause de dettes inacquittées, envers ses créiteurs.

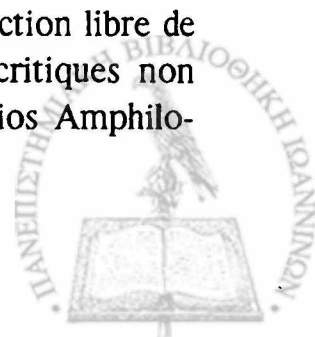
A sa sortie de prison afin de faire face à ses difficultés économiques, il est contraint de donner des leçons de grec ancien à des enfants de riches négociants aussi bien à Vienne tout d'abord, qu'à Peste en Hongrie plus tard.

En 1830, il rentre à Vienne où il est nommé professeur de grec à l'Académie impériale de Vienne. Après douze années de service à cette place il rentre cette fois-ci à Kozani où il reçoit pour un an la charge de premier maître de l'Ecole Hellénique, alors que parallèlement il entreprend des activités commerciales limitées.

En 1847, il arrive à Athènes où il meurt le 23 mars 1854 après avoir réclamé, avec l'aide du roi Othon, un poste universitaire, mais sans succès.

En quittant la vie, Rousiadis a laissé derrière lui une œuvre énorme dont une grande partie est demeurée non publiée et inconnue aussi jusqu'à nos jours.

De ses ouvrages imprimés il importe de signaler: 1) la traduction libre de l'Iliade d'Homère qui a fait l'objet d'assez nombreuses critiques non favorables; 2) Tragou Katargisis signé du pseudonyme Eleférios Amphil-

chés; 3) Les journaux de 1819 et 1820 et 4) Dromodiktis (itinéraire) qui bien qu'édité anonymement, a été à juste titre attribué à G. Rousiadis.

Les oeuvres méconnues jusqu'à nos jours que Rousiadis lui-même réfère dans sa correspondance avec Mich. Vasiliou sont les suivants: 1) Economie nationale; 2) Economie fiscale; 3) Science de la police et 4) Au sujet de la liberté et du bon gouvernement des peuples.

En examinant l'oeuvre volumineuse et très variée de Rousiadis on peut formuler deux constatations: a) la plus grande partie de ses écrits sont des traductions libres des oeuvres de la philologie allemande et de la Grèce ancienne et b) la plupart de ses oeuvres sont en vers dodécasyllabes iambiques, avec rimes.

Pour conclure la communication nous rappelons les services que Rousiadis rendit à sa patrie, Kozani, notamment avec l'enrichissement de la bibliothèque d'école, fait reconnu par ses compatriotes qui lui en sont gré.

Université de Jannina
Département d' Histoire

